

DANSKE
Museer

VINTER 2021 — ÅRGANG 34

TEMA
Bevaring

Pakning og transport af kunst og museumsgenstande

Det kræver mere end blot en lastbil at transportere kunst fra ét sted til et andet.

Med den slags opgaver følger store krav til den enkelte transportør, der skal håndtere kunstværket. Det ansvar er vi vant til at påtage os, og vi har gjort det i over 35 år.

UNDGÅ BESVÆRET MED AT GØRE DET SELV

Intern omrokering, langdistancetransporter og oversøiske forsendelser kan medføre store logistiske udfordringer for ethvert museum.

Book os til transport (national, international, intern) eller gør brug af vores professionelle eksportpakkeri til store og små pakkeopgaver.

Ring på 4373 5555 eller skriv til jh@43735555.dk eller besøg os på 43735555.dk/museum og læs mere om, hvad vi kan tilbyde af logistikløsninger til museumsbranchen.

Hvad siger kunderne?

"What can I say?

I am in shock.

The painting, the charming work of a talented amataur.

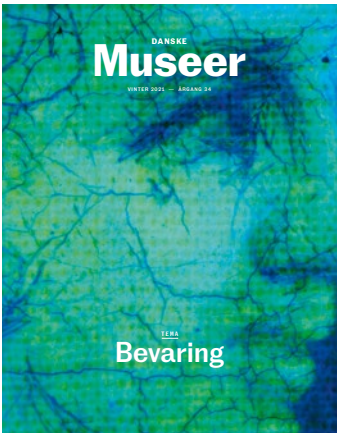
The packing, crating, and remarkable arrival, the work of an absolute master.

I would want you on my side in any battle small or large."

Victor Kemp, USA

HVORFOR BRUGE OS?

- ✓ Egne biler og chauffører i hele Vesteuropa.
- ✓ Forsendelser til hele verden via fly, skib, vej og kurér.
- ✓ Professionel håndtering af kunst, antikviteter og designermøbler.
- ✓ ISPM 15 certificeret pakkeri med speciale i eksportkasser.

Forside: Detalje fra A. Küchlers Tobias' hjemkomst. Værket var en del af et projekt på Det Kongelige Akademi, Konservering. Projektets formål var at opnå bedre viden om, hvad maleristrukturer kan tåle af variationer i det omgivende klima. Udsnippet her stammer fra en visualisering af revner og skitsetegninger på maleriet.
Foto: M. Scharff, Det Kongelige Akademi, Konservering

FASTE SIDER

- 5 **Leder**
Hvad er et museum?
- 6 **Nyheder**
Seneste nyt fra museumsverdenen
- 56 **Publikationer**
- 58 **Digitalt**
- 60 **Udstillinger**
- 62 **Genstandsfortælling**
Rav Revisited

TEMA

- 16 **Konservatorfaget er mere end restaurering og klimastyring**
- 18 **Et forsvar for samlingerne**
- 22 **Fremtidens konservatorer arbejder overalt**
- 24 **3 samlinger 3 perspektiver på bevaring**
- 28 **Tværfaglig forskning åbner for nye blikke på kunsten**
- 32 **Konservatorens roller i museets forskning**
- 34 **Naturvidenskabelig formidling kan tiltrække nye brugere**
- 38 **Bevaring bør være et fælles ansvar**

ARTIKLER OG DEBAT

- 10 **Det digitale vindue til naturhistorien**
- 40 **"Vi må godt tænke lidt selv"**
- 44 **Hvordan vi husker hvad vi ikke vil vide**
- 48 **Dannelse – hvordan?**
- 50 **Når viden om deltagelse skabes kollaborativt**
- 54 **Hvordan bliver museerne brugt?**

Kirsten Munk og Rhingreven. Foto: Jim Lyngvild

Meget har ændret sig siden 1979

– men det gode samarbejde holder stadig.

53412B 04.2021

Helt tilbage til kassettebåndets tid har Museumstjenesten og Topdanmarks samarbejde leveret gode forsikringer til de danske museer.

Og selvom meget har ændret sig med årene, holder vi fast i de gode fordele. Derfor får du som medlem af Museumstjenesten bl.a. adgang til forsikringer, der er særligt tilpasset branchen samt del i den årlige bonusudbetaling.

Er du ikke kunde hos os? Ring til Carsten Bonde på **44 74 41 77** og hør mere om alle medlemsfordelene.

[Vi er her for at hjælpe.](#)

Topdanmark

Hvad er et museum?

Af Ida Bennicke

Der er en særlig energi i museumsverdenen lige nu. En sitren og en søgen efter, hvordan museerne kan imødekomme kriser og dilemmaer i vores tid – klima, bæredygtighed, pandemier, black lives matter, #MeToo etc.

Covid-19 har sat turbo på en bevægelse, der allerede var i gang. Nu omtales museerne ikke længere først og fremmest som del af oplevelsesøkonomien, men som nogle af de mest kompetente kulturinstitutioner, når det handler om at gribe samfundets og planetens største udfordringer; perspektivere og nuancere dem. Det sætter sit præg på selvforståelsen, og det stiller helt andre krav til museerne at være *samfundsinstitutioner* snarere end *oplevelsescentre*. Krav om at træffe de rette, bæredygtige valg, at veje hvert et ord i formidlingen, at inddrage og repræsentere bredt og være urokkelige garanter for facts og viden.

At være museum er en alvorlig sag i kølvandet på covid-19. Ikke kun fordi pandemien har sat markante økonomiske aftryk, men også fordi den har fordret selvransagelse på flere niveauer og tydeliggjort behovet for nye svar på spørgsmålet "Hvad er et museum?" Vi venter alle med spænding på, om det lykkes ICOM at opnå international konsensus om en fælles museumsdefinition. Det foregår ikke uden sværds slag – museumssynet er i forandring og til forhandling.

Og alt imens ordsmedene arbejder i ICOM's kulisser, er I ude på museerne i fuld gang med at definere fremtidens museum i kraft af alt det, I gør. Mange af jer skriver til Danske Museer og bidrager dermed også til at besvare spørgsmålet "Hvad er et museum?". Bladet har et praktisk sigte, idet I kan udveksle erfaringer og viden, blive inspirerede og holdt ajour. Men ved at skrive er I også med til at dokumentere og definere, hvad et museum er. Hvert nummer er således et tids-

1

billede, en afspejling af hvor museerne står lige nu og her. Ved at læse Danske Museer fra 1986, får man et klart billede af, hvad der definerede et museum anno 1986. Tilsvarende gør sig (forhåbentlig) gældende for 2021.

Derfor ligger det mig inderligt på sinde at opfordre jer museumsfolk til fortsat at skrive til bladet, når jeg nu efter mange overvejelser takker af som redaktør og giver stafetten videre. Jeg har gjort mit for bladet, siden jeg startede i 2015, og det er nu blevet tid til at udforske nyt land.

Derfor siger jeg tak for nu og ønsker alt det bedste for Danske Museer.

P.S. Mit arbejde med museerne stopper ikke her. Jeg fortsætter min færd i Organisationen Danske Museers Efteruddannelse og håber, at vi ses ude i museumslandskabet!

1 Der er et stykke vej fra Ole Worms Museum Wormianum i 1600-tallet til nutidens samfundsenkede, oplevelsesorienterede og til tider aktivistiske museum. Dog har de én vigtig ting til fælles: samlingen. Og netop samlingen og bevaringen af den er temaet for dette nummer af Danske Museer, der er lagt i hænderne på Nordisk Konservatorforbund. Foto: wiki commons

Nyheder

BEVARING

Bevaringsplan for kulturarven sat i gang

På Finansloven i 2019 blev det politisk besluttet at afsætte midler til at etablere en national handlingsplan for kulturarven for bedre at sikre dennes bevaring for fremtidige generationer. På grund af co-vid-19-situationen er det først nu muligt at påbegynde arbejdet, som Organisatio-nen Danske Museer gennem en årrække har arbejdet politisk på at få sat i gang.

Projektet går i korte træk ud på at indsamle klimadata fra et helt år samt indhente viden om øvrige relevante opbe-varingsforhold på de vigtigste lokationer på statslige og statsanerkendte museer. Det indebærer også en analyse af beva-ringskvaliteten af museernes magasin-faciliteter. Indsamling, bearbejdning og rapportskrivning af data og viden, som er et nødvendigt grundlag for udarbejdelse af handlingsplanen, forventes gennemført over en periode på 2 år.

Slots- og Kulturstyrelsen, der har op-gaven med at koordinere og udarbejde handlingsplanen, har indgået en aftale med Nationalmuseet om, at museet skal være projektejer på data- og vidensind-samling samt ansvarlig for gennemførel-sen af projektet i tæt samarbejde med ODM, landets bevaringscentre og alle statslige og statsanerkendte kunst-, natur- og kulturhistoriske museer. En styregrup-pe er ved at blive etableret, breve, der inviterer til deltagelse i projektet, er på vej ud til landets bevaringscentre og museer, og der vil komme yderligere information i den kommende tid via relevante kommu-nikationskanaler.

25.000

Så mange unge fra 18-27 benyttede sig i år af muligheden for at komme gratis på museum under den syv dage lange, landsdækkende museumskampagne K7. 111 museer deltog. Kilde: Politiken

Evolutionshallen på Zoologisk Museum. Foto: Jens Astrup

LUKNING

Zoologisk Museum lukker i 2022

Siden 1970 har besøgende kunnet komme ind i dyrenes forunderlige verden på Zoologisk Museum, men i oktober 2022 lukker og slukker museet i sin nuværende form. Dovendyret og hvalen skal pakke flyttekasserne og skifte adresse.

Zoologisk Museum er en del af Statens Naturhistoriske Museum, og en omfattende byggeproces er i gang netop nu i Botanisk Have, hvor det samlede hoved-museum for naturen skal åbne. Det nye museum kommer til at råde over mere end 14 mio. genstande.

Der går dog ca. to år, før genstandene fra Zoologisk Museum skal pakkes ud igen. Ventetiden vil blive brugt på at plan-lægge helt nye udstillinger til det samlede museum, der åbner i 2024. Museumsbyg-ningen er tegnet af Lundgaard & Tranberg Arkitekter og arkitekt Claus Pryds.

Tekster **Tine Knudsen**

SAMARBEJDE

Ny alliance dannet af seks aktører i kulturlivet

Dansk Kulturliv er en nyoprettet alliance af seks kulturbrancheorganisationer, der skal give kulturen en fælles og dermed stær-kere stemme over for de politiske beslut-ningstagere. Alliancen ønsker at fremme kulturlivets interesser og vil arbejde for, at alle borgere kan opleve og deltage i kultur-livet. Coronakrisen, der både tydeliggjorde kulturlivets store betydning og udfordrin-ger, var udslagsgivende for beslutningen om at starte Dansk Kulturliv.

De seks organisationer, der har dannet den nye alliance, er Danske Koncert- og Kulturhuse, Danmarks Biblioteksforening, Danske Ensembler, Orkestre og Operain-stitutioner, Dansk Teater, Dansk Live og Organisationen Danske Museer. Kultur-minister Ane Halsboe-Jørgensen hilser initiativet velkommen: "Der er behov for et stærkt kulturliv, der sammen kan bidrage med gode svar på, hvad der skal til for, at kunsten og kulturen kan trives og udvik-les. Det er spændende, at der nu kommer en organisation, der har som ambition at samle kulturlivet. Jeg ser frem til samar-bejdet med Dansk Kulturliv." Medlem-merne af de seks organisationer spænder fra de største aktører til de mindste og er fordelt ud over hele landet. I alt repræ-senterer Dansk Kulturliv mere end 1.000 kulturaktører, hvis tilbud bliver brugt af tilsammen 60 mio. publikummer.

"Hvis vi skal tiltrække nye besøgende, også dem der normalt ikke kommer på museum, så skal vi skrue op for den stemningsskabende formidling. Det vil være et af målene i for eksempel Frøslevlejren."

Morten Teilmann-Jørgensen

Ny museumschef for Frøslevlejren og Kommandørgården på Rømq
Kilde: Nationalmuseet

ÅBNING

Bevaringscenter Sønderjylland er åbnet

Det nybyggede Bevaringscenter Sønderjyl-land ved Rødekro har et unikt koncept, hvor publikum, særligt børn og unge, vil blive inviteret ind for at se det museumsarbejde, der ofte er helt skjult for offentligheden, nemlig konservering og magasinering. Med-arbejderne på centret er lige nu i gang med at pakke alle de ting ud, der skal opbevares. Når alt er på plads, vil centret rumme over 250.000 genstande fra hajtænder fundet i Gram Lergrav til malerier af Franciska Clausen. De første skoleklasser kan booke undervisningsforløb i 2022, og fremover vil nye arkæologiske fund i det sønderjyske blive bragt til bevaringscentret for at blive konserveret, før de enten skal udstilles eller på magasin.

Riddersalen, Prinsens Palæ. Foto: John Lee

BYGGERI

Nationalmuseet skal ombygges – 118 mio. afsat til forundersøgelse

Regeringen har besluttet, at Nationalmu-seet skal gennemgå en større ombygning. Der er allerede afsat 118 mio. kroner til en forundersøgelse, der skal løbe fra 2021-23. Direktør for Nationalmuseet Rane Willerslev har tidligere udtalt, at museets lokaler i Prinsens Palæ i København er utidssvarende pga. bl.a. manglende klimasikring og trange lokaler, der ikke passer til et moderne mu-seums behov. Det lader sig, ifølge Willerslev, ikke gøre løbende at ændre på udstillinger

uden store omkostninger. Det har derfor længe været et ønske hos Nationalmuseet at få iværksat forandringer, der kan gøre muse-et mere tidssvarende. Museet har tidligere præsenteret projektet 'Nationalmuseum 2030', der er en vision om gennemgribende forandringer af både fysiske rammer og formidlingstiltag. Dele af projektet er alle-rede iværksat, f.eks. udvidelsen af museets onlinemedieplatform, Vores Tid, til at være et samarbejde med en række andre museer. I en kronik udgivet i Berlingske i oktober 2021 har Nationalmuseets Museumsråd anslået, at prisen på en fuld realisering af 'Nationalmuseum 2030' vil koste mellem en og to mia. kroner. Hvorvidt hele projektet vil blive realiseret, er endnu uvist, men den igangsatte forundersøgelse vil vise, hvor meget ombygningen af Nationalmuseets fysiske rammer kommer til at løbe op i.

KUNST

Drøm om guldaldermuseum i Lemvig: Samler donerer 700 værker

En storsamler har doneret 700 værker til et projekt, der har til formål at åbne et kunstmuseum for guldalderkunst på havnen i Lemvig. 85-årige Frank Nicolajsen har doneret en stor del af sin omfattende kunstsamling til Vestjysk Kunst Fond, der arbejder for at få et museum op at stå. De donerede værker er af eksterne eksperter blevet vurderet til at have en værdi på et tocifret millionbeløb. Nicolajsen har samlet på guldalderkunst, siden han var helt ung, og har opnået at skabe en stor og vigtig samling, hvoraf en del, hvis alt går efter planen, permanent vil blive offentligheden til del. Vestjysk Kunst Fond er nu i gang med at søge penge fra fonde til det videre arbejde med at oprette det nye museum.

Frank Nicolajsen med værk fra sin guldalderssamling. Foto: Vestjysk Kunst Fond

ARKÆOLOGI

Arkæologisk pris til DIME

Den største pris inden for arkæologi i Danmark, Erik Westerby-prisen, er blevet tildelt tre af hovedkræfterne bag en database, hvor amatørarkæologer kan uploade fotos og information om deres fund. På nuværende tidspunkt rummer databasen, DIME, mere end 124.000 fund og er et af verdens største citizen science-projekter. DIME står for 'digitale metaldetektorfund' og kan tilgås på metaldetektorfund.dk. Databasen har mere end 26.000 brugere og samarbejder med 29 arkæologiske museer. DIME er en stor hjælp for fagfolk, da registreringen af de mange fund gør processen med at vurdere, om de enkelte fund er danefæ, nemmere.

SAMARBEJDE

Fælles årskort til museer på trapperne

Museumstjenesten og Organisationen Danske Museer (ODM) er gået sammen om at skabe et landsdækkende museums kort. Målet med museums kortet er at gøre det lettere for danskerne at tage beslutningen om at gå på museum. Kortet er planlagt til at blive lanceret så hurtigt, som det kan lade sig gøre, og senest i sommeren 2023. Det nye museums kort skabes efter finsk

forbillede. I Finland, der har en befolkning på 5,5 mio., er der de første to år med en museums kortordning blevet solgt 100.000 kort. Både antallet af museumsbesøg og museernes indtægter steg efter indførelsen af kortet. Håbet er, at en lignende effekt vil forekomme i Danmark. Det danske museums kort vil blive lavet i samarbejde med FMA Creations Ltd., der administrerer Finlands museums kort og ejes af den finske museumsforening.

Museums kortet kommer til at koste ca. 500 kr. pr. år og vil kunne købes via alle deltagende museer.

Data fra brugernes museumsbesøg vil give museerne værdifulde informationer om deres gæster, der f.eks. kan bruges til at målrette deres markedsføring. Planen er, at 70-80% af omsætningen fra kortet betales tilbage til museerne, der er med i ordningen.

Arbejdet med at få danske museer til at tilslutte sig museums kortet er nu gået i gang, og Museumstjenesten og ODM håber, at mange museer vil være med. Der vil løbende komme mere information om museums kortet via ODM samt Museumstjenestens nyhedsbreve og magasinet Danske Museer.

Meddelelse fra redaktionen

Pr. 31. december fratræder Ida Benicke som ansvarshavende redaktør for magasinet Danske Museer. Ida har været en del af redaktionen siden 2015 og har igennem perioden spillet en central rolle i relanceringen af bladet med nyt layout, nye indholdsformater, hjemmeside og meget andet. Sideløbende har Ida det seneste år været uddannelsesleder i Organisationen Danske Museer og vil også fremover varetage denne stilling med ansvar for kurser og efteruddannelse for museumsansatte.

Årets sidste nummer (som du, kære læser, sidder med i hænderne) bliver Idas sidste. Herefter giver hun stafetten videre til Louise Trier, der er fagjournalist, kunsthistoriker og har en fortid på bl.a. Frederiksbergmuseerne og i Parkmuseerne. Louise kan kontaktes på louise@danskemuseer.dk. Foruden Louise består redaktionen fortsat af art director Bjørn Ortmann, og for nylig er Tine Knudsen tiltrådt som freelanceskribent på nyhedsstoffet i bladet og som korrekturlæser.

"Vi skal have et mere nuanceret blik på kultur, end at det er udgifter, som man også har tendens til at tænke på uddannelsesområdet. Vi skal i stedet snakke om, hvad vi håber at få ud af det (...) Der er noget på det her felt, hvor vi skal passe på med at have regnearket med ind i lokalet."

Kulturminister **Ane Halsboe-Jørgensen** (S), i åbningstalen til Kulturmødet Mors, august 2021.
Kilde: Forbundet Kultur og Information

Kulturværdier sikkert bevaret fra brande

Maksimal sikkerhed for uerstattelige kulturværdier

Ildebrande på museer og biblioteker er ingen sjældenhed. Følgevirkningerne: skader eller endog destruktion af uvurderlige og uerstattelige kunstgenstande, værker og bøger. Et brandbeskyttelseskoncept er derfor et uomgængeligt krav.

Netop den, som vælger den rigtige brandbeskyttelse får den bedste beskyttelse!

Hvilken brandbeskyttelsesløsning som beskytter værkerne på Nationalmuseet Oslo, læs her: wagnergroup.com/en/nationalmuseum-oslo.html

WAGNER Fire Safety AS, www.wagnergroup.com/no
Tlf: +47 48 32 30 00, email: post@wagner-no.com

WAGNER®

Det digitale vindue

1

1 Kæmpeblæksprutte.
Foto: Frederik Wolff

2 Fuglesamlingen på Statens Naturhistoriske Museum indeholder 120.000 fugleskind fra op til 5.700 arter. Her ses fuglevinger fra samlingen.
Foto: Anders Drud

3 Hvalhåjen er verdens største fisk, der også føder levende unger. De er ikoniske såvel som truede. Her ses to fostre.
Foto: Anders Drud

2

Fossiler, dybhavsfisk, fugleskind og hundredtusindvis af sommerfugle på nål. Det er blot nogle af de 14 millioner genstande, som vil blive tilgængelige på Statens Naturhistoriske Museums nye samlingsportal. Museet har udviklet et digitalt wunderkammer, der skal gøre det nemt for både de målrettede og de nysgerrige at udforske naturhistorien.

Af **Anders Drud**

til naturhistorien

3

4

Når du tænder lyset i de mørkelagte samlinger på Statens Naturhistoriske Museum, indfinder der sig et kortvarigt øjeblik, hvor glimt af tungstenslys vilkårligt strejfer gevirer, isbjørnekranier og krybdyr i sprit. Det er, som om du pludselig er på vej ind i en parallelverden.

Det har altid mindet mig om en scene fra en gammel Tarzan-film i sort-hvid, hvor en såret elefant bringer Tarzan og skurken gennem et vandfald, hvorefter de pludselig træder ind på en mytologisk elefantkirkegård. Det er også her, at scenens pointe går op for én; at naturens skønhed er monumental og skrøbelig, og dens skæbne ligger i vores hænder. Sådan har jeg det, hver gang jeg går over dørrinnet.

Med 14 millioner genstande og mere end 400 års indsamlingshistorie er vores naturhistoriske samlinger blandt de ældste og mest markante i verden. Men det er blot en lille flig af samlingerne, som kan ses i udstillingerne. Den eneste måde at få alle genstande frem i lyset på, er ved at gøre dem digitalt tilgængelige. Og det er nu blevet en realitet med samlingsportalen collections.snm.ku.dk.

4 Mobilversion af samlingsportalen. Hjemmesiden er opbygget med et responsivt design, så den passer til alle digitale enheder. Illustration: Cogapp

5 Pattedyrssamlingen på Zoologisk Museum. Foto: Anders Drud

En åben dør for nysgerrige blikke

Spoler vi tiden tilbage til 2019, begyndte det hele med en kortlægning af daværende online museumsportaler. En indledende analyse af ca. 15 online samlingsider fra danske og udenlandske museer viste to nyttige pejlemærker:

- 1 At mange digitale samlingsider synes at være opbygget omkring den antagelse, at brugerne ved, hvad de leder efter.
- 2 At de naturhistoriske museer kun i nogen udstrækning brugte billeder og værktøjer til at udforske samlingerne og den biologiske systematik.

Typisk var de naturhistoriske samlingsider opdelt i hierarkiske afsnit med listevisninger, designet til at søge på præcise videnskabelige termer (eksempelvis 'diptera', 'delphinus' etc.). Det er et slags 'hit-or-miss'-system, som egner sig til specialister, men i ringe grad til andre.

Kunstmuseerne anvender i stor stil billeder på deres digitale samlingsider, men få, med undtagelse af SMK

”Vores ambition var derfor at skabe en ny digital platform for naturhistorien, som sætter brugerne i centrum og giver dem adgang til at udforske samlingerne på egne præmisser.”

Open i dag, giver brugeren flere intuitive filtre til at udforske kunstsamlingen. Det kan være vigtigt, for selv om du søger efter noget bestemt, kan det spændende indhold ligge på kanten af det kendte. Et indledende forsker-interview afslørede, at selv eksperter, som har brugt et liv på at studere en særlig dyregruppe, vil være nysgerrige på indholdet af ”skuffen ved siden af”.

Museer og deres samlinger er til for alle, og i den bedste af alle verdener skal en digital samlingside være en åben dør for nysgerrige blikke, hvor alle er velkomne. Vores ambition var derfor at skabe en ny digital platform for naturhistorien, som sætter brugerne i centrum og giver dem adgang til at udforske samlingerne på egne præmisser.

Den vision blev især delt af det britiske firma Cogapp, som museet har udviklet samlingsportalen med. Sammen udviklede vi en side, som både favner dem med et kendt formål og dem, som blot er nysgerrige. I sit design skulle samlingsiden give mulighed for fri søgning, men også intuitiv udforskning af lignende genstande. Det vender vi tilbage til.

At samle byggeklodserne

Hvordan virker portalen? Alle genstande registreres i museets database Specify. Her får hver genstand et katalognummer og genstandens 'tombstone'-informationer registreres, typisk hvad, hvor, hvornår samt indsamler m.v. Dataformatet er struktureret efter en international standard kaldet DarwinCore, der også understøtter alt data under Global Biodiversity Information Facility (GBIF), som er en international database for liv på kloden. Museets data kan således let udveksles med GBIF, hvorved det også bliver tilgængeligt for alverdens dataaggregater og hele verdens forskere.

Museets portal er derfor bygget oven på GBIF's API, som er ideelt til biologisk datamining. Under motorhjælmen på det API ligger et 'taxonomisk backbone', som rummer over 3,7 millioner klassificerede navne på klodens organismer, endda på forskellige sprog. Ved at bruge GBIF's API bliver enhver søgning spejlet mod millioner af navne, og informationer om arternes udbredelse, observationer, rødlistestatus mm. bliver trukket frem.

For portalen betyder det, at du kan søge på 'guldsmid' eller 'dragon fly' uden at kende deres videnskabelige navn, og straks vil du få billeder fra samlingen, data, udbredelse og artens plads på livets træ. Det gør søgningen lettere for alle, og det muliggør, at museets genstande bliver sat ind i en større kontekst.

Hver nat indekserer vi museets portal med de data, som er blevet uploadet til GBIF. Samtidig hentes nye billeder fra databasens mediearkiv, hvad enten det er tiff-, jpg- eller png-filer, og de uploades til en eks-

5

FAKTA

- Samlingsportalen er udviklet i samarbejde med det britiske firma Cogapp.
- Projektet om at bygge en portal for naturhistorien blev indledt i 2019 med brugerundersøgelser og analyser. Portalen blev lanceret i november 2021..
- For naturhistoriske museer er denne samlingsportal den første af sin slags i verden, som henvender sig til flere målgrupper.
- Portalen vil for altid være under om- og udbygning, men det bliver interessant at se, hvordan den vil blive brugt. Vi har indbygget 'analytics trackere' i portalen, og vi er spændte på at samle erfaringer sammen og se, hvordan brugere anvender den, og hvordan vi skal videreudvikle den derfra.

”Museets portal er en del af en række initiativer, som vi ønsker skal understøtte bevægelsen for fri adgang til data.”

tern medieserver. Her konverteres billederne til et pTiff-format (pyramid tiff), som gør det muligt at vise store billeder meget hurtigt på nettet. Hver eneste genstand (med eller uden foto) bliver desuden publiceret på en unik URL-adresse. Det betyder, at alle i fremtiden kan bruge denne URL-adresse som reference til studier eller ressourcer online.

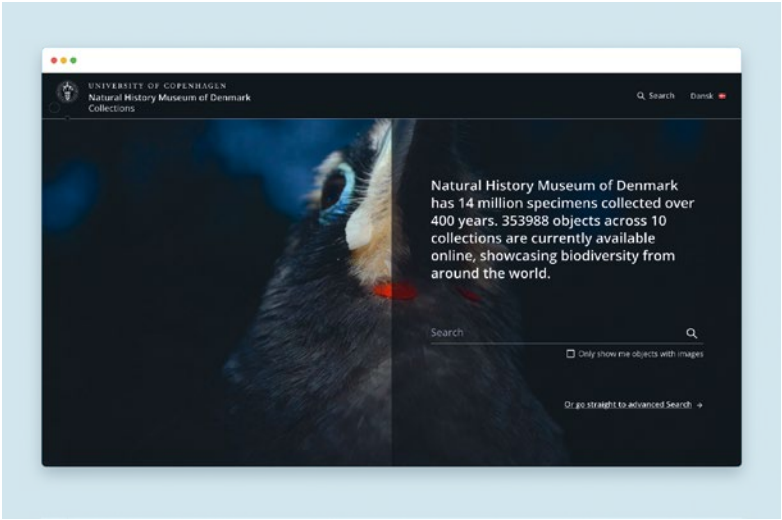
Vi digitaliserer dagligt genstande i museets samlinger, og publikum vil kunne følge med via samlingsportalens stigende antal genstande på forsiden.

Mols eller Mozambique?

Som på mange samlingssider har vi ønsket at skabe en attraktiv forside, der inviterer alle til at søge frit. Portalen er holdt i et sort udtryk, såkaldt ’dark mode’, da det er en velegnet ramme for de mangeartede fotos, som portalen rummer. Med den uformelle tone, ”Take a peek” / Kom tæt på”, byder vi velkommen med en håndfuld genstande og udvalgte samlingsafsnit. Herfra starter rejsen, og blot ét klik senere vil brugeren lande på selve portalen, hvor nyttige filtre og features hjælper på vej gennem tusindvis af fotos og registreringer.

Den mest iøjnefaldende ’feature’ er et grafisk kort, som viser hvorfra på kloden en genstand stammer. Man kan med andre ord straks zoome ind og få et visuelt overblik over, hvad museet har indsamlet på Mols eller i Mozambique. Vi har anvendt kort af *Stamen Design* for dets sort-hvide og grafiske udtryk, som går godt i spænd med den mørke hjemmeside.

Et andet intuitivt filter er, at du kan søge på, hvilket år en genstand er kommet til museet. Er du interesseret i at vide, hvad museet har indsamlet i 1700-tallet,

6

kan du hurtigt indsnævre din søgning til det interval. Fælles for disse filtre er, at alle kan forholde sig til geografi, årstal og billeder.

Open science giver uventede opdagelser

Museets portal er en del af en række initiativer, som vi ønsker skal understøtte bevægelsen for fri adgang til data. Denne tilgang er med til at skubbe vores viden fremad og give muligheder for nye gennembrud.

For et par år siden blev æggesamlingen bestående af 49.175 æg fra Museum of Vertebrate Zoology (University of California, Berkeley) digitaliseret og gjort tilgængelig på nettet. Det fik en helt anden forskergruppe til kaste sig over æggene, og de tusindvis af billeder af kuglerunde eller ovale æg blev netop nøglen til at forstå, hvorfor fugleæg tilsyneladende har udviklet en så stor og underfundig formvariation. Vi ved nu, at æggets form hænger sammen med fuglenes tilpasning til at flyve.

På Statens Naturhistoriske Museum vil vi offentliggøre al data, og for at opnå det, bruger vi hovedsageligt en licens til Common Creative 4.0, så alle kan bruge vores billeder til ikke-kommercielle formål og med reference tilbage til museet. Det er bedre at komme bredt ud end at have billeder og data hengemt på servere.

Det er svært at spå om fremtidens brug af data og videnskabelige gennembrud – men en forudsætning for, at vi kan skabe dem, starter med, at vi gør informationerne tilgængelige for alle. Hvem ved så, hvad der kan ske? ●

Anders Drud er chef for design og digital på Statens Naturhistoriske Museum

UDFORSK EN VERDEN AF ORGANISMER

Dyreriget rummer op til 35 rækker og utallige klasser og underklasser. Mange af dem kan forekomme besynderlige og ukendte for mange. En hel del dyr har end ikke et dansk navn. Du kan derfor nemt komme ud for at fremsøge et dyr på vores portal, hvor du kun vil blive præsenteret for et videnskabeligt navn. Hvis en genstand kun har et videnskabeligt navn, har vi valgt at indkode

danske og engelske navne på den taksonomiske orden, som genstanden stammer fra. På den måde kan du hurtigt aflæse, hvilken gren af livets træ du er havnet på – også selv om du ikke forstår det videnskabelige navn eller kan genkende dyret, hvis der er et foto. Vi har yderligere gjort os umage for at oversætte dyreklasser, som er særligt kendte – pattedyr, fugle, led dyr,

snegle, blæksprutter og krebsdyr eksempelvis. De fleste oplysninger – eller metadataet – fra genstandene er ligeledes gjort til aktive links. Er du landet på en kæmpeblæksprutte, kan du derfor aktivt klikke på dyreklassen ’blæksprutter’ og på den måde se, hvad der ellers er i samlingen. Det er open-ended og gør rejsen mere intuitiv for brugeren.

MOMENT

— kreativ sparring med hele verden

Unik, international erfaring, som Kvorning Design gerne deler ud af i et helt nyt, kreativt forum, MOMENT. En dialogplatform for alle danske museer. Giv os en udfordring. Lad os være med til at trykteste jeres gode idéer. Brug vores tværfaglige team og internationale netværk til at spille bolden op ad. Lad os hjælpe med til at skabe koncepter og oplevelser i verdensklasse.

Kreativ sparring fra idé- og konceptudvikling over fondsstrategi til innovative udstillinger, hvor arkitektur, storytelling, scenografi, interaktion og design smelter sammen og bliver til magiske rum og oplevelser.

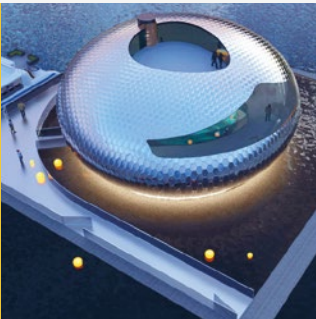
Kvorning Design er danske udstillingsdesignere, arkitekter, scenografer og storytellers. Tre årtiers international erfaring samlet på Islands Brygge i København og egne repræsentationer i tre verdensdele. Vi tilbyder rådgivning, idéudvikling, koncepter og udstillinger baseret på vores erfaringer fra 5000+ projekter skabt i kreativ dialog med museer, besøgscentre og verdensarvssteder i hele verden.

Kontakt os på kvorning@kvorning.dk eller +45 3393 9353 for jeres første, uforpligtende MOMENT!

MOMENT = Afgørende punkt · Tid til forandring · Fremdrift · Kraft · Øjeblik

UNIK ERFARING
5000+ PROJEKTER
500+ UDSTILLINGER
50+ LANDE

KREATIV SPARRING
Kvalificering af første ideer
Skitseprojekt/konceptdesign
Fondsstøtte/strategi og prospekt
En eller flere designfaser
Fuld pakke/fra idé til realisering

TRÆK PÅ OS
Idé/konceptudvikling
Masterplan
Fondsstrategi
Arkitektur
Scenografi
Udstilling
Indretning
Montrer
Grafik
Kommunikation
Animation og film
Interaktivitet
Lys og lyd
Projektledelse

TEMA

Konservatorfaget er mere end restaurering og klimastyring

Af **Pernille Holm Mogensen**Foto: **SMK**

De seneste mange år har de danske museer haft travlt med at forbedre deres magasinforhold. Aktiviteten opstod i kølvandet på Organisationen Danske Museers rapport om magasinforholdene i 2006 og senere rigsrevisionens kritik i 2014. Magasinprojekterne har iværksat samlingsgennemgange med kassationsprocesser, opsamling på registreringsefterslæb, pakning og flytning af samlinger.

Den præventive bevaringsindsats med at forbedre museernes magasinforhold er en stor og vigtig opgave. Den gør kulturarven mere tilgængelig for os alle, men den kræver også mange ressourcer og kan derfor risikere at sætte aktiv konservering af genstande på pause. Derfor er det værd at huske på, at når magasinprojekterne en

dag er i mål, forestår arbejdet med konservering og samlingsvaretagelse stadig; et arbejde, der sikrer langtidsbevaring af vores kulturarv. Dette arbejde kan og bør tænkes ind som en væsentlig ressource i museernes udadvendte arbejde. Der ligger uanede muligheder for at udforske og formidle vores kultur- og naturhistorie, hvis museer prioriterer forskningsbaseret formidling, hvor konserveringsvidenskab i høj grad kan bidrage.

Konservatorer arbejder med samlingerne ud fra en naturvidenskabelig baggrund, med en humanistisk forståelse af museets *raison d'être* og genstandenes fortællinger. Bevaring er et tværvenskabeligt fagområde, og det er i høj grad tværfaglighed, der er i fokus i dette tema i Danske Museer: fra forståelsen af samlingernes værdi for samfundet, til naturvidenskabelig forskning i kulturarv og formidling af naturvidenskab i skoletjenesten. Indlæggene giver os erfaringer og (kritiske) refleksioner fra museumsansatte, der arbejder i nær kontakt med samlingerne.

Temaet viser os også, hvordan museets kernefunktioner fungerer som sammen-smeltede aktiviteter, der ikke kun er afhængige af hinanden, men også byder på tværfaglig inspiration. Bevaring og konservering kan nemlig bidrage med mere end klimastyrede hyldemeter, hvis vi tør lukke naturvidenskaben ind i forsknings- og formidlingsfællesskabet på en ellers traditionelt humanistisk institution. I tillæg kan bevaring være et godt kort på hånden i diskussionerne om en ny tilskudsstruktur til museerne, hvor man kan stille spørgsmålstegn ved, om staten ikke bør påtage sig et større ansvar for bevaring af vores fælles danske kulturarv. ●

Pernille Holm Mogensen er næstformand i NKF-dk (Nordisk Konservatorforbund Danmark)

1

Et forsvar for samlingerne

Af Camilla Jul Bastholm og Naomi Pinholt

Slidsporene på en rive eller mikroskopiske madrester i bunden af en gryde kan gemme på fantastiske historier om os selv, hvis bare vi ser godt efter. For selv de mest ydmyge hverdagsgenstande rummer lag af viden, som vi ikke kan finde i skrevne kilder eller mundtlige beretninger. Spørgsmålet er, hvad der sker med denne viden, når genstande udsættes for nedbrydning eller slet og ret kassation?

Museer verden over er vidt forskellige, defineret af nationalitet, proveniens, kultur, etik, formål, fokus og prioriteter. Museer har dog to væsentlige ting til fælles: kulturarvssamlingerne og ansvaret for at bevare dem. Det er samlingerne, der adskiller museer fra andre institutioner med fokus på oplevelsesøkonomi – uden samlinger er der ingen museer. Museumssamlingerne er en vidensbank for natur- og kulturhistorie, ligesom en frøsamling er det for biodiversiteten inden for plantearter. Samlingerne rummer uanede muligheder for at blive klogere på os, vores kultur, historie og fortid, hvis vi griber dem og prioriterer dem.

Ydmyge hverdagsting lever et farligt liv

I disse år gennemgår mange museer deres samlinger for at få styr på, hvad de har på hylderne. Genstande kasseres eller tilbageleveres, og det er helt rimeligt. Museer skal ikke bruge ressourcer på at bevare genstande, som ikke har proveniens eller understøtter museets formål. En kassationsproces er fagligt underbygget, og museerne skal argumentere for, hvorfor hver enkelt genstand skal kasseres. Alligevel lader det til, at nogle genstandsgrupper er mere udsatte end andre. Kassationen går ofte hårdt ud over de genstande, som museet har mange af. Det er de ydmyge og slidte hverdagsting, som ikke bærer på en historie med enestående national betydning. Den udskældte Madam Blå lever et farligt liv i disse år, og det samme gør gryden, manglebrættet, riven uden tænder og alle de nedbrudte og defekte genstande. Inden den folkekære kaffekande sendes til destruktion, er det imidlertid værd at overveje, hvilken viden vi mister?

Skjulte spor afslører nye sider af genstandens liv

En museumsgenstand rummer materielle data, der kan udvide den proveniens, som findes i databaser. Beskrivelsen af udseende og tilstand har længe været en del af registreringspraksis og kan bruges til at identificere genstanden. Men det virkelig interessante

2

arbejde begynder, når materialiteten afslører nye sider af genstandens liv. Er der skader og reparationer? Måske viser slidspor, at genstanden er blevet håndteret på en anderledes måde end det oplyste?

Naturvidenskabelige undersøgelser er primært brugt på arkæologisk materiale, men hvorfor ikke bruge naturvidenskab til at udforske historien i genstande fra nyere tid? Analyser baseret på bølgelængder som UV, IR og røntgen kan anvendes til at se igennem maleriers lag og afsløre, hvad der er under overfladen. Proteinanalyser kan bidrage til ny viden om, hvilke ingredienser malere har anvendt i grunderinger, eller hvilke fødevarer genstande har opbevaret. Isotopanalyser adresserer ikke kun et materiales alder, men også proveniens ude i verden.

Vi er først lige begyndt at bruge DNA-analyser og kender af gode grunde ikke morgendagens teknologi. Gad vide, hvilken viden om vores madkultur, der gemmer sig på bunden af gryden eller Madam Blå? Genstandens skjulte spor udgør en vidensbank, som kan bruges til at udfolde historien på selv den mest ydmyge genstand. Men inden for naturvidenskabelig forskning er det ikke tilstrækkeligt at studere enkeltstående genstande. Gentagelsen har en stor værdi, da forskningen skal kunne reproducere med henblik på evidens. Derfor har vi brug for at bevare mere end én gryde i samlingen.

Sanselige kvaliteter gør, at vi kan relatere til genstandene

I tillæg til de objektive og målbare informationer, som naturvidenskaben kan uddrage af genstanden, kommer de sanselige kvaliteter, som kan være vanskelige at måle og registrere. Museumsfolk kan håndtere museumsgenstanden og mærke dens vægt, overflade,

1 A. Küchlers *Tobias' hjemkomst*, 1825. Et projekt om værket vandt Kunstakademiets konkurrence om den lille guldmedalje. Foto: M. Scharff, Det Kongelige Akademi, Konservering

2 Projektets formål var at opnå bedre viden om, hvad maleristrukturer kan tåle af variationer i det omgivende klima. På optagelsen af reflekteret, infrarød stråling kan man både se de sorte blyantsstreger, Küchler har brugt til at skitserer motivet på den hvide grundering, før man - med skitsestregene som hjælpemiddel - malede oliefarven ovenpå. Foto: M. Scharff, Det Kongelige Akademi, Konservering

3

lugt med mere. Sanselige informationer kan afsløre lag i genstandens historie, som proveniensoplysningerne aldrig vil kunne tilvejebringe. Måske viser det sig, at riven uden tænder er god at holde om og arbejde med? Lagt sammen med reparationerne fortæller de sanselige oplysninger, at dette engang var en god rive! Disse opdagelser kan bruges til at folde en genstands historie ud. Måske opdager vi nye aspekter af vores historie, som kan bruges til at formidle, hvem vi var, og hvad vi kommer af. Den anonyme og kulturbrune genstand fra en fjern fortid bliver en relaterbar genstand, når vi inddrager de sanselige kvaliteter i forskningen og formidlingen.

Nedbrydning underminerer museerne

Al denne spændende viden er imidlertid kun brugbar, hvis samlingerne er i god stand og ikke nedbrudte eller utilgængelige på grund af sundhedsfarlig skimmel og pesticider. Dette bør sætte samlingsvaretagelse og bevaring højt på dagsordenen på ethvert museum. Samlingen skal sikres mod nedbrydende faktorer som lys, forurening, skadedyr, svampe og uhensigtsmæssig relativ luftfugtighed og temperatur. Ikke kun for at bevare vores kultur- og naturarv for eftertiden, men også for at sikre samlingens brug i forskning, formidling, undervisning og brugerinddragelse. Samlingen udgør den ressource, hvorfra alle andre museumsaktiviteter udgår.

Virkeligheden er desværre ofte forskellig fra den ideelle situation. Hvis bevaring ikke prioriteres tilstrækkeligt, vil der opstå fysisk, kemisk og biologisk nedbrydning af museumsgenstande, som foruden de æstetiske konsekvenser kan slette de skjulte spor af viden, som genstandene rummer. Når en samling nedbrydes, underminerer det væsentlige elementer i selve formålet med museer: bevaring af kulturarv. Utilstrækkelig samlingsvaretagelse sker formentlig primært på grund af uvidenhed og manglende økonomisk formåen. Museumsloven kræver, at museer skal

”I Danmark mangler vi definerede retningslinjer for bevaring af kulturarvs-samlinger, som museerne er forpligtede til at henholde sig til.”

3 Den folkekære kaffekande, Madam Blå, er flittigt repræsenteret på museernes magasiner, og fristelsen til at kassere i denne gruppe af genstande er stor. Hvis alle museer kasserer Madam Blå risikerer vi imidlertid at miste et rigtholdigt materiale til studier i køkken- og madkultur. Foto: Naomi Pinholt, ROMU

have en rimelig museumsfaglig og bygningsmæssig standard. Men hvad er en rimelig standard? I Danmark mangler vi definerede retningslinjer for bevaring af kulturarvssamlinger, som museerne er forpligtede til at henholde sig til.

Overhængende risiko for hjertestop

I 2017 afholdt NEMO (Network of European Museum Organisations) konferencen *Open Heart Surgery – The Value of Museum Collections*, der belyste, hvordan museer interagerer med samlingerne; selve hjertet i museer. Hvordan får museerne hjertet til at slå? Og hvordan forbinder vi bedst muligt museumshjertet til de andre organer i museumskroppen, til lokalsamfundene og til nationen? En tilsvarende dansk debat kunne være værdifuld og givende, specielt i en tid, hvor kassationer har stort fokus. Når vi først har kasseret, er genstanden ikke længere et aktiv.

Et museumsbesøg skal være en engagerende og oplevelsesrig fortælling. Kom og se, smag, rør og lad dig rive med! Spørgsmålet er, hvad et oplevelsesrettet fokus har gjort ved synet på museumsgenstanden? Museernes samlinger rummer en guldgrube af viden om vores fortid og om os selv, men vi er nødt til at opstå denne viden og bruge den aktivt. Hånden på hjertet: Hvor ofte begynder planlægningen af museets formidling med en undersøgelse i museets samlinger? Den lette løsning er at starte med fortællingen og derefter finde de genstande, som underbygger den gode historie. På denne måde bliver museumsgenstanden kun en nyttig rekvisit i stedet for bærer af informationer om os selv, vores liv og generationer før os. Denne tilgang er ærgerlig, for vi risikerer at reproducere fortællinger i stedet for at perspektivere dem med ny viden.

Derfor skal vi tænke os godt om, inden vi kasserer Madam Blå, gryden, riven uden tænder og alle de øvrige hverdagsgenstande. Er de først forsvundet, mister vi potentielt vigtig viden, som kan perspektivere vedtagne forestillinger om os selv. Denne viden kan ikke genskabes med selv den bedste digitale teknologi. Sanselige oplevelser af overflade, balance og vægt kan ikke fastholdes i et foto, men kun opleves i det virkelige liv. Ligeledes kan selv den bedste teknologi ikke genskabe ødelagt DNA eller andre interessante spor, som vi ikke engang kender muligheden af i dag. Der ligger uanede muligheder for at udforske vores kultur- og naturhistorie, hvis museer prioriterer forskningsbaseret formidling. Samlingerne er selve hjertet i museer – og hjertet risikerer at stoppe med at slå, hvis ikke vi prioriterer samlingsvaretagelse og bevaring. ●

Camilla Jul Bastholm er konservator ved ROMU, og **Naomi Pinholdt** er museumsinspektør ved ROMU

Vil du vide mere om bevaring og konservering?

Nordisk Konservatorforbund Danmark udgiver to gange årligt medlemsbladet BEVAR, som skildrer fagets mange facetter: Herunder naturvidenskabelige forskningsprojekter, beretninger fra museer, bevaringscentre, værksteder og i felten, samt personlige portrætter. Dertil udgives et fælles nordisk fagfællebedømt tidsskrift én gang årligt (Meddelelser om Konservering).

Modtag
to populærvidenskabelige magasiner
og ét videnskabeligt tidsskrift
for
450 kr./år
(personligt støttemedlemskab)
eller
600 kr./år
(institutionsmedlemsskab)

For at modtage bladene betaler du for et støttemedlemskab af Nordisk Konservatorforbund Danmark, som også giver dig adgang til forbundets faglige arrangementer, konferencer og meget andet. NKF-dk er en interesseorganisation, som samler konservatorer og andre interessenter inden for bevaring og naturvidenskabelig forskning inden for kultur- og naturarv i Danmark.

www.nkf-dk.dk/medlem

nkf dk
N O R D I S K
K O N S E R V A T O R
F O R B U N D
D A N M A R K

Fremtidens konservatorer arbejder overalt

Af Rikke Bjarnhof

Konserveringsfaget er i rivende udvikling. Konservatorernes kompetencer har forandret sig markant, og de indgår nu på helt nye måder i museumsarbejdet, men også i det øvrige samfund.

Konservatorer sørger for, at museumsgenstande holder længst muligt og fremstår smukke og aflæselige. Vi forlænger deres levetid ved at undgå at eksponere dem for nedbrydende faktorer som lys og varme, og vi magasinerer dem omhyggeligt og klargør dem til forskernes håndtering og til udstillinger. Vores bevaringsindsats er ikke umiddelbart synlig, men afgørende. For uden samlinger ingen udstillinger, forskning og formidling.

Dette er den helt klassiske definition af konservatorens virke. Men konservatorfaget og konservatorens rolle(r) har udviklet sig betydeligt gennem de seneste 200 år.

Fra enevældens tid konserveredes de kongelige samlinger af kunstnere. Med etableringen af offentlige museer i 1800-tallet overgik samlingerne til staten, og der blev oprettet en konserveringsuddannelse på mesterlærelignende vilkår. Bevaringstilgangen ændrede sig fra, at man reparerede med nyt hen imod at bevare det eksisterende.

”Med de forbedrede magasinforhold bliver museumsgenstande mindre behandlingskrævende, og konservatorens rolle bevæger sig mod mere forebyggende og strategiske indsatser.”

I 1966 iværksattes en international hjælpeaktion, da floden Arno i Firenze oversvømmede tusinder af kunstgenstande. Dette internationale samarbejde inspirerede til at etablere en dansk konserveringsuddannelse som andre steder i Europa efter 2. verdenskrig.

Kulturministeriets *Den grønne betænkning* fra 1969 konkluderede, at ”udgifter til museernes samlingsvedligehold skal holdes op mod samlingernes høje værdi, der snarere leder tanken hen på rumfart end kultur. Museerne mangler derudover konservator kapacitet med den øgede udstillingsaktivitet.” Med denne konklusion oprettedes Konservatorskolen i 1973, og i dag har skolen udviklet sig til en højere læreanstalt og forskningsinstitution.

Fælles hjerteblod

Kernen i konserveringsuddannelsen findes i forståelsen af, at kultur- og naturarv er vores vigtigste vidnesbyrd om klodens menneskeskabte historie og en afgørende del af vores globale identitet. UNESCOs konvention om verdensarv blev formuleret for at sikre global fred og for at bruge verdensarven som drivkraft for bæredygtig udvikling. Kultur- og naturarv er dermed menneskehedens uerstattelige aktiver, som skal sikre forståelse for mangfoldighed og fred mellem mennesker og kulturer. Disse kerneværdier er også fundamentet for museernes virke.

Men hvordan tilgængeliggøres og bruges samlingerne i udstillinger, forskning og kultursamarbejder, når museerne samtidig skal bevare disse uerstattelige aktiver for evigheden? Det betyder jo ofte, at man begrænser deres brug? Den modsætningsfyldte og udfordrende diskussion på museerne om vægtningen af tilgængelighed og bevaring har ingen entydige svar, og den svære linedans mellem stærkt engagerede museumsfagligheder løses kun ved at finde kompromisser. Den nye generation af konservatorer bliver bedre kvalificerede og undervises i at indgå som teamspillere, og ny forskning skal gerne give dem værktøjer med til at hjælpe til løsninger på disse dilemmaer.

Museerne har gjort et stort arbejde med at sortere samlingerne og nybygge magasiner med logikken om, at det er bedre og billigere at forebygge frem for at behandle. Med de forbedrede magasinforhold bliver museumsgenstande mindre behandlingskrævende, og konservatorens rolle bevæger sig mod mere forebyggende og strategiske indsatser. Det indebærer planer for, hvordan man undgår håndteringsskader, god magasineringspraksis og dialog om, hvordan museumsgenstande udstilles bedst med minimal nedbrydning. Strategiske indsatser som prioriterede bevaringsplaner, flytteprojekter eller digitaliseringsstrategier er også en del af opgaveporteføljen. De stu-

derende uddannes derfor i højere grad i præventiv konservering og langsigtet udsyn, hvor en stor del af museumsarbejdet findes.

Forskning i bevaring

Forskningen i bevaring vokser og udvikler konserveringsfaget. Den producerer formidlingseget viden om samlinger, men også viden om at optimere resourceforbruget.

På konserveringsuddannelsen undervises i den nyeste forskning. Det kan være om teknologier og datamodeller udviklet til at forudsige museumsgenstandenes levetid, og i hvilken grad formidlingssammenhænge forbruger genstandens samlede levetid. Viden, som for eksempel bidrager til prioritering af genstandslistor til udstillinger.

Det kan også være forskning, som frigiver ressourcer på museerne ved at teste opbevaringsforhold på magasiner og afværge behandling, eller som udvikler effektive konserveringsbehandlinger. Øget forskning inden for museernes bevaringsarbejde medfører et behov for flere ph.d.-studerende, og vi har på konservatoruddannelsen derfor et ønske om flere fælles forskningsprojekter med museerne.

Hvad er så nyt?

Konserveringsuddannelsen udvikles løbende med input fra aftagerne omkring nye kompetencer og færdigheder, så dimittenderne er klædt på til museernes nye opgaver. Med en bred metodetilgang og flere generiske kompetencer kan konservatorer løse komplekse opgaver og samtidig blive specialiseret inden for eksempelvis kunstgenstande eller det kulturhistoriske, grafiske eller naturhistoriske område. De får i dag en fælles grundviden om præventive tiltag, teknologi, projektledelse og fokus på økonomi samt analyser som beslutningsværktøj.

Med *Den grønne betænkning* tiltænkes konservatorer arbejde på museerne. Men med dagens politiske pres på uddannelsesinstitutioner om at få dimittender i arbejde, griber konservatorer også andre karrieremuligheder. For eksempel jobs inden for kvalitetssikring, analyser, projektledelse, i styrelser og private erhverv – eller de fortsætter ad forsker- eller ledelsesvejen.

FN's Verdensmål indgår desuden i uddannelsen, og de studerende kommer med stærke værdier om bæredygtighed og som medspillere til klimamålene. Konservatorerne har således bevæget sig fra udelukkende at konservere i museernes baglokalerne til at være teamspillere i strategisk samlingsvaretagelse og formidling. ●

Rikke Bjarnhof er dekan og institutleder for Konservering, Det Kongelige Akademi – Arkitektur, Design, Konservering

1 Den nye generation af konservatorer bliver bedre kvalificerede og undervises i at indgå som teamspillere. Foto: Det Kongelige Akademi, Konservering

3 samlinger 3 perspektiver på bevaring

Af **Pernille Holm Mogensen**

Mange museer har gennem en årrække arbejdet på at forbedre bevaringsforholdene for deres samlinger ved at bygge nye magasiner. Pernille Holm Mogensen har talt med tre samlingsansvarlige konservatorer og spurgt ind til, hvordan de mener, at vi skal tale om bevaring i samlingsarbejdet, og hvilken betydning den tværfaglige indsats har for museets kvalitet.

Brug konservatorer i idéudviklingen

Foto: Maiken Ploug Riisom

Jon Meyer er samlingsleder med 23 års erfaring på Medicinsk Museion og var før det konservator på Nationalmuseet. Gennem tiden har han deltaget i stort set alle dele af et museums faglige aktiviteter fra udgravning til forskning, formidling og administration. For Jon er *bevaring* en aktiv og integreret del af museets udvikling, der skal vægtes lige så højt som de øvrige punkter i museumsloven. Som konservator har han gode erfaringer med at bidrage til andre aktiviteter end hans eget område: "Alle museumsopgaver er forbundet med hinanden, og derfor skal samlingsmedarbejdere også integreres i museets øvrige aktiviteter. På Medicinsk Museion har vi gode erfaringer med at inddrage alle medarbejdere i vores idé- og udviklingsprocesser. Konservatorer har for eksempel en god sans for materialitet og æstetik og kan bruge deres faglighed til at vise et nyt blik på samlingerne."

Når samlingerne gøres tilgængelige og brugbare, højnes museets kvalitet, men derudover vægter Jon også tværfaglighed som en væsentlig faktor i kvalitetsarbejdet: "Tværfaglighed er en særlig akademisk disciplin, som man må forvente, at et museum kan leve op til. Desværre foregår tværfaglighed mange steder i et hierarkisk

Bevaring kræver et stort pædagogisk arbejde

Foto: Jacob Chano Lundby

Julie Kofod Hansen har været ansat som samlingsansvarlig på Museum Sydøstdanmark siden 2017. Hun har en bachelor i historie med tilvalg på forhistorisk arkæologi og en kandidat i kulturhistorisk konservering. Lige nu pågår arbejdet med at flytte samlinger fra museets lokalt forankrede magasiner til et nyt fællesmagasin ved Fensmark med bedre bevaringsforhold. I den forbindelse er en vigtig opgave for Julie at forklare, hvorfor museets genstande er vigtige at bevare, selv om det er ressourcerekrævende:

"Der ligger et stort pædagogisk arbejde i at forklare, hvorfor og hvordan samlingerne skal flyttes. Både over for transportfirmaerne, medarbejderne på museet og de lokale. Der er generelt en fælles forståelse for, at genstandene skal bevares, men det må ikke være besværligt. Hvis en genstand bliver svær at håndtere, kan den hurtigt blive nedprioriteret, selv om ressourcerne er tænkt ind. Her er det mit job at sørge for, at alle genstande bliver behandlet ligeligt."

Flere museer har en inspektør og en konservator til at foretage samlingsarbejdet i et tværfagligt fællesskab. Men på Museum Sydøstdanmark dækker Julie begge roller i kraft af hendes uddannelsesbaggrund:

"Der er en tendens til, at bevaring ikke må være besværligt, og at genstande bliver prioriteret efter særinteresse. Derfor ville jeg ønske, at alle museer havde en konservator ansat til at forstå samlingen som ligeværdige materialegrupper."

"Jeg anvender begge mine fagligheder, når jeg bedømmer en genstand i forhold til kassation. Her dømmer jeg ud fra, om vi kan finde information om, hvor genstanden kommer fra, hvad den repræsenterer og så dens materielle tilstand – står den til at redde? Det fungerer fint i magasinprojektet, hvor min tværfaglige baggrund giver mig redskaberne til at overskue projektet i praksis. I udstillingsarbejdet kan jeg dog nogle gange stå mellem to stole, for eksempel når det angår klargøring af genstande til formidling. Her bliver jeg ofte sat i en rolle, hvor jeg må sige *nej* til et ønske om at få en genstand i udstilling, fordi der ikke er ressourcer til at klargøre den sent i et udstillingsforløb. Derfor har jeg også et organisatorisk arbejde med at huske mine kolleger på at få tænkt bevaring ind tidligt i museets formidlingsprocesser."

I magasinprojektet indgår også klargøring af det nye Holmegaard Værk, der fungerer som åbent magasin for Kähler-keramik og Holmegaard-glas. De åbne magasiner har været med til at give museums-gæsterne et nyt blik på museets funktion: "Når vi åbner samlingen på denne måde, stiller folk nye spørgsmål. De er både overvældede over samlingens størrelse og får en ny forståelse for museets praktiske funktioner. For eksempel at genstandene er indsamlet materiale til forskning, hvor antallet også betyder noget. Og at forskningsmateriale kræver gode magasinforhold og en bevaringsstrategi for at kunne anvendes i fremtiden. Det tror jeg, er med til at give folk en bedre forståelse for museets funktion i samfundet."

"Det er vigtigt for museets kvalitet, at det bevaringsmæssige aspekt bliver mere integreret i museets interne idé- og projektudvikling."

Det er irrelevant at kategorisere en genstand som formidlingseget

Foto: Henrik Abildgaard Christensen

”Konservatoren har en dobbeltrolle på museet: at stille krav til bevaring og samtidig sørge for, at samlingerne kan formidles. Det har vi kompetencerne til, da vores uddannelse er tværfaglig; teknisk, æstetisk og kulturhistorisk.”

Per Thorling Hadsund er afdelingsleder for samlingerne på Nordjyske Museer, hvor han har været ansat siden 1988. De seneste mange år har specielt to store projekter taget fokus i hans arbejde: opbygningen af et samlingshus og fællesmagasin, hvor den arkæologiske enhed og samlingspersonalet holder til, samt klarlægning af koldkrigsbunkeren Regan Vest til åbning som museum. Målsætningen

med fællesmagasinet har været at sikre alle museets samlinger bedre end før og samtidig gøre dem lettere tilgængelige. I Regan Vest har målet været at holde et højt niveau for bevaring og sikring, samtidig med at publikum får lov til at komme meget tæt på de tusindvis af genstande i bunkeren. For Per er den dobbelte målsætning en vigtig pointe i hans indsats på museet:

”Når vi som konservatorer stiller krav til lys, klima og materialer i en udstilling, bør vi samtidig bidrage med løsninger til, hvordan den formidlings- og designmæssige idé bedst muligt kan opfyldes. Det er en dobbeltrolle, vi bliver sat i. Og da bevaringsfaget helt grundlæggende er tværfagligt, er konservatorer klædt på til at finde løsninger. Vi skal kunne sætte os ind i både de kulturhistoriske aspekter og de tekniske løsninger, det kræver at få projektet til at lykkes.”

I magasinarbejdet har Nordjyske Museer prioriteret bevaring og tilgængelighed højere, end hvor egnede genstandene er til formidling. Når Slots- og Kulturstyrelsen bedømmer museernes bevaringsindsats, kategoriseres genstandene ofte i forskellige niveauer, hvor kategorien *formidlingseget* er den højeste. Men det er en problematisk måde at vurdere en genstands bevaringstilstand på, mener Per:

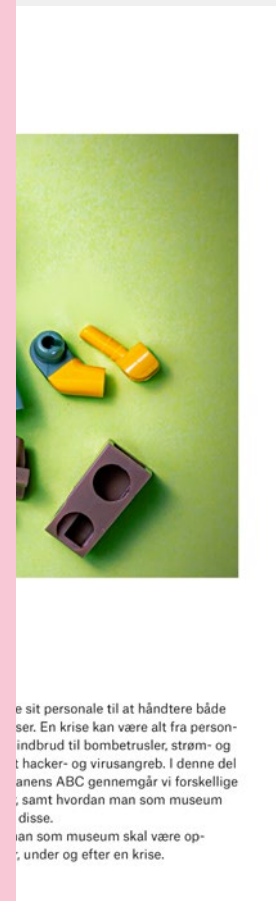
”Kategorien *formidlingseget* er i mange tilfælde irrelevant for museets bevaringsindsats. Begrebet forudsætter, at genstande i sig selv kun er interessante, hvis de kan anvendes til formidling. På de kulturhistoriske og især de arkæologiske ’gravende’ museer er en stor del af samlingerne forskningsmateriale, som ikke behøver at være *formidlingseget* for at have en berettigelse. Er genstandene rengjorte og stabiliserede ved konservering og tilgængelige på et klimastyret magasin, har museet opfyldt sin pligt ud fra et bevaringsfagligt synspunkt. Kategorien *formidlingseget* bør i stedet anvendes dér, hvor det giver mening for formidling internt på museet. Ikke i en kvalitetsvurdering af bevaring.”

FAKTA OM MUSEERNES BEVARINGSPRAKSIS

- Museer landet over bruger konservatorer på forskellig vis. En konservator kan være ansat på et museum til at have overblik over samlingen og udføre bevaringsplaner og strategier for magasinering i samarbejde med museets øvrige personale, samt assistere ved mindre konserveringsopgaver og rådgivning til udstillinger.
- Oftest har museer en kvote hos et bevaringscenter til at klare de større bevaringsopgaver, som ikke kan laves på et mindre museum uden et egentligt konserveringsværksted (f.eks. udgravet arkæologisk materiale eller genstande i store dimensioner). Bevaringscentre er regionsinddelt, så de kan varetage opgaver for museer i nærområderne (Sjælland, Fyn, Nord-, Midt- og Sønderjylland) samt kirker og private kunder.
- Der findes også konservatorer som enkeltmands- eller små virksomheder med særligt speciale, der varetager konservering for kirker og private.
- På de statslige museers bevaringsafdelinger samt Det Kgl. Akademis Institut for Konservering foregår forskning i natur- og kulturarvs-genstande i samarbejde med historikere, kunsthistorikere, biologer, kemikere og andet videnskabeligt museumspersonale.

Pernille Holm Mogensen er konservator og næstformand i Nordisk Konservatorforbund Danmark

Har I en plan?

e sit personale til at håndtere både ser. En krise kan være alt fra personindbrud til bombetrusler, strøm- og hacker- og virusangreb. I denne del af planens ABC gennemgår vi forskellige scenarier, samt hvordan man som museum kan forberede sig, og hvordan man som museum skal være opmærksom under og efter en krise.

Beredskabsplanens ABC

En gratis guide til dit museum

Udarbejdet i et samarbejde mellem Museumstjenesten, Topdanmark og Bevaringscenter Nord

3 Værdiredning

Beredskabsplanens ABC

En dynamisk og lettilgængelig plan

En vigtig del af beredskabsarbejdet er at udforme en værdiredningsplan. Værdiredningsplanen er et konkret værktøj til at få evakueret de vigtigste genstande ud af en udstilling eller et magasin ved en ulykke eller i en krisesituation. Planen skal vise, hvilke genstande der er prioriterede til evakuering, hvor de befinder sig, hvordan man

afmonterer dem fra eventuelle ophæng, monterer, samt hvordan genstandene evakueres ud. Værdiredningsplanen skal opbevares et sikkert og lettilgængeligt sted. Det er desuden vigtigt, at planen let kan tydes af andre end museumspersonalet. Det er eksempelvis brandvæsenet. Værdiredningsplanen skal være dynamisk og let at ændre tilfælde af, at museet opsætter en særudstilling, flytter på genstande i eksisterende udstillinger eller får nye bygninger.

En gennemført beredskabsplan sikrer både genstande, personale og bygninger. Museumstjenesten er nu ude med en ny og opdateret guide til musealt beredskabs- og værdiredningsarbejde.

Guiden er gratis og findes på

museumstjenesten.dk/beredskabsplan

Tværfaglig forskning åbner for nye blikke på kunsten

Af **Anne Haack Christensen**
Foto: **SMK**

Tværfaglige forskningsprojekter på Statens Museum for Kunst viser et stort potentiale i mødet mellem det konserveringsfaglige, kunsthistoriske og naturvidenskabelige område.

I et tværfagligt forskningsprojekt i 2019 undersøgte konservatorer, conservation scientists og kunsthistorikere på Statens Museum for Kunst (SMK) en række farveforandringer i malerier af danske guldaldermalerne. Resultaterne af forskningen viste, at visse pigmenter anvendt i perioden forandrer sig væsentligt over tid, og at mange af guldalderens værker ikke længere ser ud, som de gjorde, da de forlod kunstnerens stafeli for mere end 150 år siden. Projektet resulterede i en kunsthistorisk revurdering af perioden. Hvor man for eksempel førhen havde beskrevet Christen Købke's maleri *Udsigt fra Dosseringen ved Sortedamssøen mod Nørrebro* som et romantisk solnedgangsbillede, blev det med de naturvidenskabelige undersøgelser påvist, at himlen og søen oprindeligt var malet i køligere farver end dem, vi ser i dag. Motivet viste ikke udsigten over søen ved aftentid som tidligere antaget, men ved højlys dag. Den nye viden og indvirkningen af denne på vores opfattelse af perioden er i dag en vigtig del af den fortælling, som SMK's omvisere giver museets gæster. Og det er et eksempel på, hvordan tværfaglig forskning kan være med til at åbne for nye blikke på kunsten.

På Statens Museum for Kunst forsker vi i, hvordan kunstværker er blevet fremstillet, deres materiale-sammensætning, og hvordan de ældes, nedbrydes og bevares. Forskning i materialitet og bevaring er i høj grad et tværdisciplinært fagområde, der ofte inkluderer et tæt samarbejde mellem museets konservatorer, kunsthistorikere, formidlere og digitale eksperter. Den viden, forskningen genererer, er med til at sætte kunsten ind i nye sammenhænge, kvalificere bevaringsindsatsen og udvide publikums møde med kunsten ved at bringe temaer som materialitet, arbejdsprocesser, forandring og nedbrydning i spil. Denne tilgang til den tværfaglige forskning ligger til grund for SMK's åbne værksteder og flere tidligere og kommende projekter, der beskrives på de følgende sider.

Ved at udforske værkernes materialitet og tekniske udførelse, sætte denne viden ind i en kunst- og kulturhistorisk kontekst og forstå og formidle de forandringer, værkerne undergår, sikrer vi ikke blot den bedste bevaring og formidling af vores kulturarv, men også samfundets forståelse af museets funktion som en relevant kulturarvsbevarende og -formidlende institution.

Udsigt fra Dosseringen ved Sortedamssøen mod Nørrebro af Christen Købke, 1838. Billedet øverst viser maleriet, som det ser ud i dag, mens billedet nederst viser en rekonstruktion af maleriets oprindelige farver baseret på de naturvidenskabelige undersøgelser.

1 Detalje af en tegning af kunstneren Jacob Matham (1571 - 1631) fra 1613, der viser den nedbrudte blyhvide farve som mørke pletter.

2 En lille farveprøve fra et maleri undersøges i mikroskopet.

3 Et udsnit af udstillingen *Gennemlyst*.

1

FORSKNINGSPROJEKT 1

Om Hammershøi og hvid farve, der bliver sort

To forskningsprojekter danner ramme om den tværfaglig forskning på SMK de kommende år. Begge projekter beror på tværinstitutionelle samarbejder og involverer konservatorer, naturvidenskabsfolk og kunsthistorikere. *The Vilhelm Hammershøi Digital Archive* undersøger Vilhelm Hammershøis (1864-1916) materialer og arbejdsprocesser og skal munde ud i en offentlig tilgængelig open access-database (se artiklen *Hammershøis metoder under lup* i Danske Museers efterårsnummer 2021). Et andet projekt, *Identifying lead compounds and why they darken in white highlights in master drawings*, undersøger, hvilke kemiske og fysiske nedbrydningsmekanismer, der ligger til grund for den mørkning af farven blyhvidt, museet har observeret i dele af samlingen af ældre tegnekunst.

FORSKNINGSPROJEKT 2

Gennemlyst – et multidisciplinært forsknings- og udstillingsprojekt

I 2012 indgik konservatorer og formidlere fra SMK i et internationalt forskningsprojekt sammen med Kadriorg Art Museum i Tallinn og Glasgow Museer. Projektet undersøgte fire næsten identiske malerier fra 1500-tallet, der alle pegede i retning af malerne Hieronymus Bosch (ca. 1450-1516) og Pieter Bruegel d. Æ. (1526-1569). Gennem naturvidenskabelige og kunsthistoriske analyser undersøgte projektet spørgsmål som: Hvem havde malet værkerne? Hvilke forlæg lå til grund for de næsten identiske motiver? Og hvilket maleri blev malet først?

Projektet resulterede i en udstilling, der blev til i et tæt samarbejde med det sociale og kreative fællesskab for unge på SMK, ULK – Unges Laboratorier for Kunst. Sammen med SMK's konservatorer og formidlere var de med til at

idéudvikle og skabe en anderledes taktil udstilling, der engagerede publikum i udforskningen af værkernes historie og materialitet og kunstnernes intentioner. Her blev 1500-tallets fremstilling af og handel med kunstnermaterialer formidlet gennem interaktive touchscreens, konservatorens værksted blev delvist genskabt i udstillingen, og et mikroskop gav publikum lov til at dykke ned i og undersøge farvelagenes opbygning. Det tværfaglige samarbejde skabte en for publikum utraditionel indgangsvinkel til viden om 1500-tallets værkstedspraksis, og gennem det materielle og sanselige fik publikum mulighed for at udforske nye aspekter af både kunsten og konservatorernes bevaringsarbejde.

”... gennem det materielle og sanselige fik publikum mulighed for at udforske nye aspekter af både kunsten og konservatorernes bevaringsarbejde.”

FORSKNINGSPROJEKT 3

Åbent værksted - en tæt dialog mellem konservator, kunsthistoriker og kunstner

SMK har gennem de seneste 20 år haft en række åbne værksteder, der har dannet ramme om konserverings- og forskningsprojekter, og hvor publikum har kunnet følge konservatorernes arbejde med at bevare kunsten. Åbne værksteder kræver et tæt tværgående samarbejde mellem konservatorer, kunsthistorikere og formidlere i præsentationen af de ofte komplekse bevaringsprocesser og materialitetsstudier, og de er med til at skabe transparens i konservatorernes ofte skjulte arbejde med kunsten.

I 2019 var behandlingen af Claus Carstensens værk *Æterlegeme* udgangspunktet for et åbent værksted. Projektet krævede en nøje tilrettelagt formidling af projektets kompleksitet og argumenterne for at gennemføre en gennemgribende behandling, der indebar udskiftning af store mængder originalmateriale i form af nedbrudt skumgummi. Projektet trak på resultaterne fra et forudgående forskningsprojekt om nedbrydning af polyurethan – et samarbejde mellem SMK's og Nationalmuseets konservatorer og naturvidenskabsfolk.

Anne Haack Christensen er malerikonservator og forskningsansvarlig i Bevaring og Naturvidenskab (BENA), Statens Museum for Kunst

2

3

FAKTA

→ Statens Museum for Kunst (SMK) belyser den danske og udenlandske billedkunst efter år 1300 gennem forskning, indsamling, registrering, bevaring og formidling. Museets samling består af

mere end 9.000 malerier og skulpturer, ca. 250.000 kunstværker på papir samt mere end 3.500 gipsafstøbninger.

→ I afdelingen Bevaring og Naturvidenskab (BENA) udføres forsk-

ningen hovedsageligt af konservatorer og naturvidenskabelige medarbejdere (conservation scientists), der blandt andet arbejder med pigment- og bindemiddelanalyser.

Konservatorens roller i museets forskning

Af **Anna K.E. Tjellidén**, **Helle Strehle**
og **Anne Marie H. Eriksen**

1

Forsknings-feeder

Konservatoren er ofte dén, der kommer helt tæt på museumsgenstanden, eksempelvis under arbejdet i mikroskop. Herved kan der dukke informationer op, der kan medvirke til en større erkendelse og indsigt i for eksempel det yderst nedbrudte materiale i et større gravkompleks. Som *forsknings-feeder* bidrager konservatoren med mer-viden og information til et forskningsprojekt; og aflønnes via projektet til dette arbejde. Eksempelvis har udgravning af arkæologiske jordpræparater (gips-stabiliserede jordklumper med uafdækket gravgods) under mikroskop vist sig at være yderst informativ og velegnet til at producere banebrydende ny viden til arkæologisk forskning. Det viser specielt to projekter, som Helle Strehle og Anna Tjellidén har deltaget i: 'Sværdet fra Kongsted ved Vejle' og 'Ryttergraven fra Fregerslev'. Bronzesværd har man mange af, sværd fra gravhøje er også en kendt kategori, mens sværd med bevaring af omgivende

organiske materialer er en stor sjældenhed, kun kendt fra de fantastiske egeki-stebegravelser. Bronzesværdet fra Kongsted-gravhøjen var blandt andet i kraft af kobberets anti-mikrobielle egenskaber stadig omgivet af organisk materiale. Kun tre-fem cm tykt og umuligt at redde ved en almindelig udgravning, men muligt at studere under kontrollerede forhold på et konserveringsværksted. Derfor blev hele blokken; sværd samt nedbrudt organisk materiale, løftet samlet og udgravet på konserveringsværkstedet under mikroskop. Her kunne man identificere den oprindelige lagfølge i den nu bortsmuldrede kiste samt konkludere, at egekisten havde rummet en person med et to-farvet tøjstykke i hovedregionen og en pels(klædning) på overkroppen, som delvis er dækket af kistens foring af pels. Bronzesværdet har haft hornskæfte og en pelsforet, hudbetrukket træskede, der har været viklet i et stykke genbrugt stof eller en kappe, og denne bylt er nedlagt i kisten til sidst. Disse oplysninger ville være gået tabt uden konservatorens bidrag med identifikation af nedbrudte fibre (figur 1).

Ryttergraven fra Fregerslev (ca. 950 e.v.t.) nær Skanderborg bestod af et gravkompleks, der blev taget op i et større antal jordblokke, for at man kunne udgrave de yderst nedbrudte seletøjsbeslag, våben og smykker med skalpel og pensler under mikroskop. Bevaringstilstanden var så dårlig, at udgravningen måtte foretages med stabilisering undervejs, til tider sandkorn for sandkorn. Under mikro-udgravningen på Moesgaard Museums konserveringsværksted blev der identificeret et tykt lag fytolitter (her mineraliserede aks) i en sandwich af yderst nedbrudt læder (figur 2). På baggrund af læderposens placering tæt på bidslet konkluderede konservatoren, at det sandsynligvis er en mulepose med foder til den afdøde hest, hvilket har været med til at belyse gravskikken. Denne information ville ikke have været mulig at nå frem til i felten, og konservatoren har dermed fungeret som *feeder* til forskningsprojektets konklusioner om gravens indhold.

2

Projektansvarlig

Konservatoren kan også indtage rollen som projektansvarlig, eksempelvis i ph.d.-projekter, hvor man i en årrække er tovholder for et større projekts metode, udførelse, konklusioner og budget. Vi har personlig erfaring med to ph.d.-forløb, der begge involverede en tværvidenskabelig tilgang.

Anne Marie H. Eriksen udførte en ph.d. (2015-2019) ved sektion for Evolutionær Genetik på Statens Naturhistoriske Museum, Københavns Universitet og Nationalmuseets afdeling for Miljøarkæologi og Materialeforskning. Projektet omhandlede sammensætningen af bakterier, som nedbryder knoglestrukturen, og var et tværfagligt projekt, som inddrog både genetikere, bioinformatikere, jordbundskemikere, arkæologer og konservatorer. Resultaterne viste blandt andet, at den bakterielle sammensætning inde i knoglerne ændres over tid efter deponering og afspejler den bakterielle sammensætning fra deponeringsmiljøet. Desuden viste der sig en sammenhæng mellem den type bakteriel nedbrydning, man visuelt kan observere, og tilstedeværelsen af bakterier, der kan nedbryde collagenet i knoglerne.

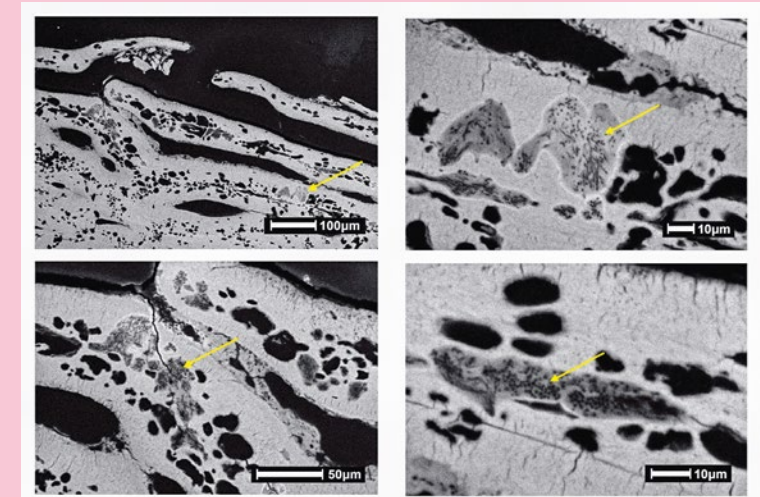
Anna K.E. Tjellidén udførte en erhvervs-ph.d. (2013-2016) ved Moesgaard Museum og Institut for Geoscience, Aarhus Universitet. Projektets formål var at bestemme den miljømæssige indflydelse såvel som nedbrydningstype og -grad af en samling humane jernalderknogler fra Alken Enge i Danmark. For at belyse nedbrydningsarten var det nødvendigt at indgå i et bredt, tværvidenskabeligt samarbejde med blandt andet medicinere på osteoporoseklinikken i Aarhus (for at bestemme dekalificeringen af human knogle), geologer (for at bestemme bevaringsmiljøet omkring knoglerne ude i felten), biologer (for at vurdere risikoen for at planter skulle penetrere knoglerne med rødder) og kemikere (for at vurdere jern-svovludfældninger i knoglen, der stammede fra jorden).

3

Medaktør

Som *medaktør* indgår konservatoren i et større forskningsprojekt med et selvstændigt ansvarsområde. Herigennem komplementerer og supplerer man hinandens fagligheder, og i denne synergi opstår ny viden.

Eksempelvis samarbejder Anna Tjellidén med en palynolog, Renée Enevold, i et forskningsprojekt, der udvikler en optimeret og miljømæssigt forbedret bevaring af de informationer, man kan få fra jordsøjler. Anna bidrager med udvikling af en vakuum-frysetørningsmetode for forskellige jordtyper, mens Renée vurderer bevaringsgraden af pollen i de forskellige lag i jordkernerne. Ved at kombinere konservatorens metodekendskab med en anden eksperts viden kan der skabes en ny bevaringsmetode, der kan få afgørende betydning for fremtidens forskning i fortidens klima og miljø.

Scanning Elektron Mikroskopi (SEM)-fotos af en knogle begravet i et iltet miljø, hvor tydelige tunneller efter bakterielle angreb kan ses i knoglestrukturen. Foto: G. Turner-Walker.

Fælles for alle tre roller

Konservatoren er ofte en tværvidenskabelig tovholder, der danner bro mellem ren naturvidenskabelig analyse og humanistisk forskning. Man får herigennem et stort indblik i – og formidler forståelse imellem – to meget forskellige videnskabeligheder. De store museer med selvstændige konserveringsafdelinger har mulighed for at integrere konservatorfaglighed på daglig basis, men mindre museer kan også gøre brug af for eksempel tilknyttede bevaringscentre/-værksteder og integrere dem i planlægningen og udførelsen af nye større forskningsprojekter på tværs af museer og videnskaber. Vores erfaring er, at konservatorens kompetencer inden for eksempelvis materialeopbygning og -nedbrydning netop kommer bedst i spil i projekter, der rummer ambitionen om at kombinere forskellige niche-fagligheder og dermed skabe en synergi af innovativ merviden.

Anna K.E. Tjellidén er konservator ved Afdeling for Konservering og Naturvidenskab, Moesgaard Museum. **Helle Strehle** er konservator ved Afdeling for Konservering og Naturvidenskab, Moesgaard Museum. **Anne Marie H. Eriksen** er forsker ved Afdeling for Miljøarkæologi og Materialeforskning, Nationalmuseet.

Naturvidenskabelig formidling kan tiltrække nye brugere

Af Ida Hovmand, Susanne Pedersen og Malene Refshauge Beck

Bevaringscenter Fyn og seks fynske museer har sammen udviklet fem udstillinger og undervisningstilbud, der under titlen *Fortiden i Fremtiden* bygger bro mellem humaniora og naturvidenskab. Med udgangspunkt i genstandenes materialitet viser projektet, hvordan naturvidenskabelige teknikker koblet med en kulturhistorisk tilgang kan give helt nye vinkler på historien.

Museumsgenstande kan få en ny og anderledes fortælling, når naturvidenskabelige teknikker og metoder fra bevarings -og materialetekniske undersøgelser tages i brug. Det viser projektet *Fortiden i Fremtiden*, hvor vi har udfordret os selv ved at insistere på at tage metoder i brug fra både den humanistiske og naturvidenskabelige værktøjskasse. Bevaringscenter Fyn og seks lokale museer er involveret i projektet; Østfyns Museer, Svendborg Museum, Øhavsmuseet Faaborg,

”Ved at inddrage den naturvidenskabelige vinkel kan vi nå denne type, der efterspørger ”hvordan”.”

Langelands Museum, Ærø Museum og Marstal Søfartsmuseum. I 2018 påbegyndte vi et projektsamarbejde, der munder ud i fem tværfaglige vandreudstillinger med genstande fra de deltagende museer.

I udstillingerne bygges bro mellem naturvidenskab og kulturhistorie gennem genstandenes fortælling. I hver udstilling præsenteres en naturvidenskabelig teknik. De besøgende introduceres til, hvordan teknikken kan anvendes i forhold til den udvalgte genstands- eller materialegruppe. I forbindelse med udstillingerne producerer vi desuden podcasts og film, der forklarer og viser, hvad, hvordan og hvorfor en given teknik kan afdække nye informationer eller hjælpe med at bevare genstandene. For eksempel ville mange genstande af træ og læder fundet i våd jord eller vand gå tabt uden brug af frysetørring.

Vores håb er, at naturvidenskab kan spille en rolle i museernes formidling i forhold til skoletjenesterne, og at det kan være med til at invitere en ny type besøgende ind på museet – de gæster der gerne vil vide ”hvordan”. En lang række tv-programmer om, hvordan man praktisk gør ”noget” eller undersøger ”noget”, for eksempel *Bonderøven* eller *Station 2*, indikerer, at der blandt danske seere er en stor interesse for at følge, hvordan et resultat opnås eller processen bag. Ved at inddrage den naturvidenskabelige vinkel kan vi nå denne type, der efterspørger ”hvordan”. For eksempel hvordan man har fundet frem til, at en medalje, der ligner guld i virkeligheden, er af overfladebehandlet aluminium.

En fælles ramme på tværs af museerne

I forbindelse med tilblivelsen af de enkelte udstillinger etableres en projektgruppe bestående af museumsinspektører fra hvert af de deltagende museer samt mindst én konservator fra Bevaringscenter Fyn. En museumsinspektør og én konservator fungerer som tovholdere for gruppen og den enkelte udstilling, og

2

1 Flyder af træ fra pælespærringsanlæg tages ud af frysetørreren. Foto: Bevaringscenter Fyn

2 Skoleelever undersøger bevaringstilstanden af arkæologisk vanddrukkent træ med konservator. Foto: Rolf Kofoed-Nielsen

de styrker samtidig samarbejdet mellem institutionerne og den tværfaglige forståelse.

Med den første udstilling, *Magtens grundstof – længere ind i historien*, dannede vi grundlaget for den videre formidlingsstrategi og den grafiske linje. Der blev blandt andet lavet en ramme for mængden af tekst på de enkelte udstillingsplancher, antallet af plancher samt et fælles visuelt udtryk til alle fem udstillinger. Et centralt mål i den skriftlige formidling på plancherne har været at få den naturvidenskabelige- og kulturhistoriske fortælling til at smelte sammen, så der dannes

FORTIDEN I FREMTIDEN – DE FEM UDS STILLINGER

Magtens grundstof

– længere ind i historien.

Kan magtens udtryk sættes på kemisk formel? Vi undersøger, hvilke materialer der indgår i tidens magtsymboler.

Teknik: XRF – røntgenfluorescens. Analyse og identifikation af uorganiske materialer (metaller, glas m.m.)

Frosset i Tid.

Burde forhistorien hedde træalderen? Om hvorfor træ er så stort et kildemateriale til forståelse af fortiden, og hvilke komplikationer det medfører.

Teknik: Frysetørring. Udfordringer ved bevaring af arkæologiske, vanddrukkne, organiske materialer (træ, læder og tekstiler).

Farver i Fortis

– Skibsportræt i sigte.

Kan alle genstande udstilles? Om hvordan man kan forudsige en genstands levetid, og hvad der skal til for at gøre sarte genstande tilgængelige for publikum.

Teknik: Microfading. Undersøgelse af materialer og pigmenters nedbrydningstid og farveændring med lys-eksponering.

Ingen titel

– under udarbejdelse

Når skaden er sket. Hvilken betydning har håndens arbejde? Tekstilkunst og håndarbejde samt konservatorfærdigheder.

Teknik: Lavtrykswarmebord. Bevaring af tekstiler og malerier.

Ingen titel

– under udarbejdelse

Er plastik bare plastik? Hvordan nedbrydes det, på museet og i naturen?

Teknik: FTIR-spektroskopi. Identifikation og tilstandsvurdering af genstande af plastik.

3

et helhedsindtryk. Det er vigtigt, at den naturvidenskabelige del virker som et skelet, der supplerer den kulturhistoriske del, så der skabes en naturlig synergi mellem de to videnskabelige tilgange.

3 Ravn undersøges med røntgenfluorescens (XRF) for giftige konserveringsmidler. Foto: Bevaringscenter Fyn

Læringstilbud – fra teori til praksis

En vigtig del af projektet er at udarbejde undervisningsmateriale især rettet mod udskolingen i folkeskolen samt at tilbyde workshops for skoleklasser. Særligt for at vise de kommende generationer at naturvidenskab og humaniora ikke er hinandens modsætninger, men sammen kan komme vores fortid nærmere.

Til at understøtte 'produktudviklingen' er en lærer tilknyttet denne del af projektet. I de workshops, der afholdes for skoleklasser i forbindelse med udstillingerne, vises eleverne både rundt i udstillingen af en museumsinspektør, ser filmen om den pågældende teknik og deltager i en praktisk session med en konservator.

Som konservator befinder man sig i et krydsfelt mellem naturvidenskabelige og humanistiske fag inden for kulturhistorie, analyse og håndværk. Konser-

Noter
Hildebrandt, Sybille:
"Kløften mellem naturvidenskab og humaniora bliver dybere", 2009, videnskab.dk

vatoren kan forklare, hvordan denne kombination kan skabe en ny og forbedret viden om vores fortid. Undervisningsmateriale og workshops har derfor fokus på at vise eleverne, hvordan fag som fysik, kemi og biologi kan anvendes rent praktisk inden for (kunst-) historie, arkæologi og håndværk.

Eleverne bliver blandt andet præsenteret for, hvordan materialer nedbrydes og ændres over tid, og de er selv med til at undersøge, hvordan det påvirker genstandene. Der lægges således vægt på at gøre eleverne bevidste om brugen af naturvidenskabelige metoder og teknikker, og at man kan få svar på en række andre spørgsmål end dem, man kan besvare ved at bruge teorier fra de humanistiske fag. Det er sandsynligt, at der som følge af de svar, man får, dukker nye kulturhistoriske spørgsmål op – og en vekselvirkning opstår.

En ny type museumsgæst på museet?

Under det tværfaglige samarbejde med projektet, konservatorer og inspektører imellem, er vi blevet bevidste om, at der eksisterer faglige udfordringer i forhold til at formidle genstandsbaseret kulturhistorie med afsæt i både humanistiske og naturvidenskabelige erkendelsesområder. Dette er måske ikke overraskende. Helge Kragh fra institut for Videnskabsstudier på Aarhus Universitet har i 2009 udtalt til Videnskab.dk, at "afstanden mellem de to erkendelsesområder er i dag så stor, som den nogensinde har været". Inden for arkæologien ser vi dog, at naturvidenskabelige analyser længe har været på dagsordenen, og resultaterne formidles ikke kun forskere imellem, men også til offentligheden.

Det, der foregår på det humanistiske og det naturvidenskabelige fakultet, har meget lidt med hinanden at gøre. Men måske kan et tværfagligt fællesskab, med den kulturhistoriske fortælling som fællesnævner, være nøglen til mere og bredere forskning på museerne. Og måske endda tiltrække en ny brugergruppe på museet.

Derfor mener vi, at naturvidenskab og materialitet også bør fremstå tydeligt i moderne museumsformidling og genstandene ikke blot anvendes som baggrund eller rekvisitter, der skal danne klangbund for en given periode, situation eller person. Museumsgæster, der ligesom vi formodentlig repræsenterer forskellige erkendelsesområder, har således mulighed for at blive endnu klogere på fortiden – også i fremtiden. ●

Ida Hovmand er konservator, Bevaringscenter Fyn.
Susanne Pedersen er formidlingsinspektør, Langelands Museum. **Malene R. Beck** er museumsinspektør, Østfyns Museer.

Har jeres museum eller arkiv brug for mere magasinplads?

Fælles Museumsmagasiner udvider og får plads til nye medlemmer. Skal I være med?

Vores konservatorer og andre fagfolk står for daglig drift og styring. Vi hjælper med alt lige fra skadedyrsbehandling ved ankomst til rådgivning og intern transport.

I har mulighed for både kort- og langtidslejemål, og vi kan opbevare næsten alle typer af genstande i vores specialreoler.

Bliv en del af fællesskabet

Vi har udviklet en byggemetode for museumsmagasiner, som giver særdeles høj opbevaringskvalitet og et meget lavt energiforbrug. Det er både godt for klimaet og for museets økonomi. Omkring 30 museer og arkiver nyder allerede godt af høj sikkerhed, kulturbevaring efter international standard og adgang til fælles registrerings- og studierum.

Læs mere på www.konsv.dk og kontakt os for et uforpligtende tilbud på kons@konsvejle.dk eller på tlf. 76 62 11 55.

For water, fire and mould damaged documents, art and cultural property

More than a subtle difference.

docusave AG • www.docusave.ch

FAKTA

- Projektet har fået støtte af: Augustinus Fonden, Albani Fonden, Beckett Fonden, Knud Højgårds Fond og Aage og Johanne Louis-Hansens Fond.
- De deltagende klasser har rost undervisningsmateriale og skoleforløbene for netop at forbinde teori og praksis, humaniora og naturvidenskab.
- Materialet kan findes på Skoletjenesten.dk, og filmene kan ses på Langelandsmuseum.dk.

Alt til
bevaring
og
konservering

museumstjenesten.com

Bevaring bør være et fælles ansvar

Af **Beate Knuth Federspiel**
og **Camilla Jul Bastholm**

Museer og deres samlinger er kommet i fokus som et aktiv i det internationale samfunds stræben efter at bygge en bedre verden. Det er blandt andet sket med UNESCOs rekommandation fra 2015 og FN's verdensmål mod bæredygtig udvikling. Museumssamlinger taler ind i en større international bevægelse, hvor kulturarv bidrager til identitet, sammenhængskraft og fredelig sameksistens. I en dansk sammenhæng kalder tendensen på en højere prioritering af samlingerne på nationalt plan.

I deres mangfoldighed verden over har museer én fællesnævner: samlinger af natur- og kulturarv fra alle tider. Samlingerne er vores fælles hukommelse. Uden dem – ingen fortid, nutid eller fremtid. I *The Anatomy of a Museum* beskriver adjungeret professor Steve Miller museer som “public service preservation organisations that exist to explain subjects through objects”.

Bevaring som begreb rummer alle museets grundlæggende forpligtelser, da de fem formuleringer i museumsloven alle har et element af bevaring: at indsamle og registrere for at bevare det for eftertiden; at formidle det indsamlede for at bevare det i vores erindring; at forske i det for at udfolde og bevare viden; og at bevare samlingerne som vores fælles hukommelse.

Museer verden over udgør den institutionelle ramme om disse grundlæggende bestræbelser. Samlingerne er ikke kun væsentlige i et nationalt perspektiv. De skriver sig ind i UNESCOs vision om fred baseret på uddannelse, viden, kulturel diversitet og tolerance. Museerne er stærke aktiver i ethvert samfund, og bevaringstanken – selve grundlaget for museet som institution – går på tværs af kulturer og geografiske grænser. Ansvaret for bevaring af Danmarks kultur- og naturarv bør derfor ikke kun være et lokalt anliggende, men et fælles nationalt anliggende.

Museer og international lovgivning

I midten af det 20. århundrede havde massedestruktionerne efter to verdenskrige skabt en situation, hvor hele lande, samfund og kulturer måtte genoprettes i et politisk fredsprojekt. Det internationale samfund etablerede i 1945 FN med UNESCO, der faciliterer et samarbejde om uddannelse, videnskab og kultur – herunder også kulturarvsbevaring. Tanken er, at kulturarv ikke blot styrker national identitet og sammenhængskraft, men også sikrer fredelige, bæredygtige samfund i et internationalt perspektiv.

Året efter, i 1946, etableredes ICOM, som senere rammesatte museumsdefinitionen og de museums-etiske retningslinjer, der omfatter kulturarv i museernes varetægt. Det øgede fokus på betydningen af kulturarv for fredelig sameksistens satte scenen for et internationalt samarbejde om kulturpolitik og beskyttende lovgivning, herunder Genève-konventionen og UNESCO's Verdensarvskonvention, der er ratificeret af 194 ud af 200 nationer.

I 2015 formulerede UNESCO: *Recommendation concerning the Protection and Promotion of Museums and Collections, their Diversity, and their Role in Society*. Det er et første skridt på vej mod en international konvention, som beskytter museer og museumssamlinger. Vi kan i Danmark være på forkant og bakke op om beskyttelsen af museer og den kulturarv, de rummer, ved at prioritere samlingernes potentiale.

Museet som samfundsressource

Rekommandationen understreger ikke kun betydningen af natur- og kulturarvsbevaring, men også museers samfundsaktualitet, da den forholder sig til de seneste årtiers udvikling mod styrkelse af uddannelse, social sammenhængskraft og dialog på tværs af kulturer:

”Derfor bør Danmark imødekomme UNESCO-rekommendationen fra 2015 og prioritere de danske museumssamlinger med nationale retningslinjer.”

“Museums as spaces for cultural transmission, intercultural dialogue, learning, discussion and training, also play an important role in education (formal, informal, and lifelong learning), social cohesion and sustainable development. Museums have great potential to raise public awareness of the value of cultural and natural heritage and of the responsibility of all citizens to contribute to their care and transmission. Museums also support economic development, notably through cultural and creative industries and tourism.”

Hermed adresseres nogle af nutidens største udfordringer – deriblandt FN's verdensmål – og hvordan museerne kan bidrage til løsninger. Det understreger museers aktualitet i samfundet og cementerer vigtigheden af bevaring af museumssamlinger.

1 Siden 1977 har ICOM været rammen om den årlige internationale museumsdag 18. maj. De skiftende temaer for museumsdagen er i sig selv betydningsfulde, fordi de afspejler de skiftende dagsordener i international (kultur)politik, og samtidig understreger museernes rolle i den sammenhæng. Meget sigende var temaet i 2021 *The Future of Museums: Recover and Reimagine*. Illustration: ICOM

Bevaring af museumssamlinger bør være et nationalt ansvar

Det er næppe tilfældigt, at FN vedtog de 17 verdensmål knap to måneder før, 2015-rekommandationen blev vedtaget. FN's verdensmål er siden blevet den røde tråd i international og national politik på stort set alle områder. Men hvad har bevaring af natur- og kulturarv at gøre med bæredygtighed, klimaforandringer, ressourceknaphed, ulighed og sundhed?

I 1996 definerede UNESCO-rapporten *Our Creative Diversity* kultur- og naturarv som forudsætning for social sammenhængskraft og bæredygtig udvikling i samfund. Rapporten vendte op og ned på forståelsen af vækst og udvikling. Kultur blev set som en drivende kraft, frem for en hindring – en tanke, som siden er cementeret i UNESCO-konventionerne *The Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage*, 2003, og *The Convention on the Protection and Promotion of the Diversity of Cultural Expressions*, 2005.

19 år senere fastslår 2015-rekommandationen, at museer og deres samlinger er nogle af de største aktiver til forståelse for og løsning af det 21. århundredes udfordringer. Blot fire år efter kostede covid-19 ufatteligt mange menneskeliv og ramte alle områder i ethvert samfund – ikke mindst kulturområdet. Museerne har ikke været sene til at respondere: Da den første panik havde lagt sig, bragte de deres samlinger i spil med nye udstillings- og formidlingsprojekter, som har skærpet bevidstheden om pandemien.

Temaet for ICOM's Internationale Museumsdag 2021 er næppe heller tilfældigt: *The Future of Museums. Recover and Reimagine*. Foruden at skabe identitet, sammenhængskraft og fredelig sameksistens kan museerne med deres samlinger præcis det, som temaet for den Internationale Museumsdag sætter ord på: Bidrage til heling og nytænkning i samfundet.

Derfor bør Danmark imødekomme UNESCO-rekommandationen fra 2015 og prioritere de danske museumssamlinger med nationale retningslinjer, som museerne kan læne sig op ad, samt faglig og økonomisk støtte til bevaring. I dag er ansvaret for bevaring af de danske museumssamlinger lagt ud til lokalmuseer med vidt forskellige statslige tilskud og dermed mulighed for at løfte bevaringsansvaret. Det giver en ulighed i, hvilke områder af den danske kulturarv der bevares for eftertiden. Bevaring af Danmarks kultur- og naturarv bør derfor ikke kun være et lokalt ansvar, men også et nationalt ansvar. ●

Beate Knuth Federspiel er lektor emerita, Det Kongelige Akademi, Institut for Konservering og **Camilla Jul Bastholm** er formand for Nordisk Konservatorforbund, Danmark

”Vi må godt tænke lidt selv”

Af Poul Grinder-Hansen og Signe Lykke Littrup

Jim Lyngvilds iscenesættelse af fortidens personer og begivenheder på Kronborg Slot opleves af gæsterne som en fascinerende appetitvækker på at interesse sig for historie. I dialogen mellem kunstneren og forsker Poul Grinder-Hansen fremhæves historiefortællingens fortolkende karakter.

Kongerækken på Kronborg - Fakta og fantasi med Jim Lyngvild og Poul Grinder-Hansen. Som titlen gør det klart, er udstillingen, der åbnede på Kronborg Slot i april 2021, bygget op omkring et ukonventionelt parløb mellem designeren og fotografen Jim Lyngvild og historikeren, seniorforsker Poul Grinder-Hansen fra Nationalmuseet. De to har været i løbende dialog om udstillingens indhold, og det er samtalen mellem dem om fakta og fantasi i gengivelsen af historiske emner, der er det bærende koncept.

Dette greb om historieformidlingen deler vandene i den danske museumsbranche. Men hvilke tanker ligger bag den ukonventionelle iscenesættelse af kongerækken? Og hvad siger gæsterne?

En lang tradition for iscenesættelse

Foruden den egentlige portrætrække af danske kongelige har Jim Lyngvild specielt til Kronborg skabt 10 store historiske scener fra kongehusets historie. Udgangspunktet for hans kreativitet har været en række historier, som Poul Grinder-Hansen fortalte ham om hændelser på slottet. Lyngvild lod sig inspirere og udvalgte hændelser og personer, der talte til hans fantasi, og som han derpå har iscenesat kunstnerisk i store fotografiske tableauer: Erik af Pommern med sin adoptivmoder, Margrete 1, der lagde grundstenen til Kronborg; Frederik d. 2., der byggede Kronborg

op som topmoderne renæssanceslot; hans dronning Sophie af Mecklenburg; Christian 4.s utro hustru Kirsten Munk og hendes elsker 'Rhingreven', Christian 7.s dronning Caroline Mathilde, der havnede i arrest på slottet på grund af sin affære med Struensee m.fl. Hertil kommer scener fra den ældre historie før Kronborgs tid, som Lyngvild ikke kunne lade være med også at levendegøre. I udstillingens tekstplancher, film og podcasts taler han og Poul Grinder-Hansen om hvert enkelt af de ti billeder. Gæsterne kan læse, se og lytte og ikke mindst tænke med: Hvor har Lyngvild søgt at gengive historien så trofast som muligt, og hvor afviger han? Og hvorfor? Hvor tæt er fantasien mon på fakta? Og hvad er overhovedet fakta?

1 Caroline Mathilde og Struensee.
Foto: Jim Lyngvild

2 Erik af Pommern og Philippa af England.
Foto: Jim Lyngvild

3

I udstillingen vises de historiske dragter, som Jim Lyngvild har syet til sine modeller, så de kunne illudere historiske personer i tidssvarende klædedragt. Der vises også nogle af de simili-smykker og ordener, som Jim Lyngvild selv har lavet som nøjagtige kopier af de originale, men i billige materialer. Sammen med Lyngvilds billeder i udstillingen er der film, tekster og podcasts, der fortæller, hvordan Jim Lyngvilds iscenesættelser både er sidste skud på en lang tradition for at bruge gode historier i kongernes iscenesættelse og

3 Frederik 2 og sønnen Christian 4. Jim Lyngvilds fotografiske pendant til et af de vævede kongerække-tapeter fra Kronborg. En animeret projektion af det originale tapet indgår også i udstillingen. Foto: Jim Lyngvild

samtidig en fantasifuld og billedskabende udlægning, der skal tages med et gran salt. Udstillingen er således både en fortolkning af fortidens kilder og fuld af historiefaglige kommentarer til, hvad der er kildebaseret fortolkning, og hvad der er fri, om end velbegrundet, fantasi. Og gæsterne må gerne komme til at tænke på, at de gamle kongerækkers billeder jo ret beset ikke er mere pålidelige end Jim Lyngvilds fotografier, bare fordi de er gamle.

UDDRAG FRA INTERVIEWS MED GÆSTER I UDS STILLIN- GEN*

"Man skal fortælle en historie om det. Og man bliver jo gjort opmærksom på de ting, som ikke er historisk korrekte [...] Vi er jo voksne mennesker. Vi kan jo tale om det og tænke selv. Vi kan sige til vores børn, at det var måske ikke lige sådan det var. Men det er jo et godt billede på det, og der er nogle ting, der er tænkt over [...] vi må godt tænke lidt selv." (IP4)

"Så giver det jo mulighed for, at komme ind i kongerækken på en ny måde." (IP6)

"Jeg tror det er nødvendigt at sådan en som Jim får lov at lave det her. For alle dem, der har med det her [historieformidling på museer] at gøre, kommer jo af den samme skole. Det gør jo, at det er rigtig svært at få noget nytænkning ind [...] de læser alle sammen

de samme bøger og har den samme tænkning i forhold til museer og fremstilling og så videre. Der tror jeg, man skal gøre mere ud af at bruge sådan en som Jim, men det kan også være andre". (IP7)

"Man får lyst til at læse historien om igen. [...] det får jeg lyst til. Nu vil jeg gå hjem og læse. Jeg blev inspireret." (IP11)

"Det er nogle gode fortællinger, der er ved siden af. Som lige følger det op. Og jeg kan godt lide, at der først er den kunstneriske tilgang, og så får du den historiske tilgang bag efter. Det supplerer hinanden rigtig godt [...] så man selv kan danne sig en eller anden form for mening om det." (IP17)

Fakta og fantasi

Det er ganske bevidst, at udstillingen ikke hedder *Fakta* eller *fantasi*, som om valget står mellem en historie skrevet af rene kendsgerninger eller en billedskabende evne båret af den useriøse fantasi. Fakta og fantasi går hånd i hånd, hvad enten en kunstner som Lyngvild prøver at levendegøre fortidens mennesker og hændelser, eller en historiker stræber efter at fortælle en troværdig historie om fortidens hændelser. Også historikeren må bruge sin fantasi for at udfylde alle hullerne mellem de tilfældigt overleverede kilder. Spillereglerne er bare nogle andre end dem, der gælder en kunstnerisk tolkning.

I udstillingens dialog fortæller Lyngvild, hvorfor han nogle gange har prøvet at følge historiske forbilleder tæt og andre gange har valgt noget andet, fordi han ville have noget specielt frem i sine modeller. Og Poul Grinder-Hansen kommenterer på det, der kan have været sådan, som billederne viser, eller som ret sikkert ikke har taget sig ud som på Lyngvilds fotografier. Det hele handler om at fortælle historier og om, hvordan man forbinder fakta og fantasi. Om de valg, man må træffe, for at få en historie til at leve. Det er usædvanligt at se en museumsplakat, der lader en historiker optræde med navns nævnelse side om side med kunstneren, hvis billeder udstilles. Men det understreger udstillingens grundlæggende dialogbaserede opbygning.

”...ind i kongerækken på en ny måde”

Og lige præcis dét greb kan de mange tusinde gæster, som besøger udstillingen, rigtig godt lide. I sommeren 2021 har vi interviewet gæster, der uden undtagelse bifalder Jims fortolkninger og måden historien bliver fortalt på i udstillingen. Gæsterne udtrykker overvejende tre ting:

- 1 Historiefortælling er afgørende for deres interesse for historie.
- 2 Det er nemt at skelne mellem fakta og fantasi i udstillingen.
- 3 Modstillingen af Jims fortællinger med historikere ns viden – Jims og Pouls dialog - stimulerer deres egen lyst til at leve sig ind og vide mere.

I interviewsamtaler udtrykker gæster, der har besøgt udstillingen, at kombinationen af Jims kunstneriske brug af historiske kilder sammenholdt med historikere ns kommentarer og referencer bidrager til, at man som gæst selv bliver inddraget og kan tænke kritisk med. Og at åbningen er Jims smukke, nutidige og stemningsfulde billeder, dialogerne og de gode historier. Interviewene viser også, at udstillingen opfylder sit måske vigtigste formål, nemlig at inspirere til nysgerrighed og eftertanke. ●

”Også historikeren må bruge sin fantasi for at udfylde alle hullerne mellem de tilfældigt overleverede kilder. ”

4

*Note Citaterne er transskriberinger af bandede interviews foretaget på Kronborg Slot i perioden d. 17. juli til d. 25. august 2021. 'IP' står for 'interviewperson' og tallet angiver numerisk rækkefølge på interviewpersonerne, der er anonymiseret. I alt foreligger 19 interviews med 43 interviewpersoner. Såvel optagelser som transskriberede interviews kan rekvireres ved henvendelse til Signe Lykke Littrup på sll@natmus.dk.

Poul Grinder-Hansen er seniorforsker på Nationalmuseet Signe Lykke Littrup er museumsinspektør på Frilandsmuseet og projektleder på udstillingen, der kan ses indtil udgangen af 2022.

4 Jim Lyngvild og Poul Grinder-Hansen lægger arm i venskabelig kappestrid mellem fakta og fantasi Foto: Amdi Wiil

1a

Hvordan vi husker hvad vi ikke vil vide

Af **Henrik Gjøde Nielsen**

Museerne skal også turde fortælle publikum det, som de ikke vidste, at de gerne vil vide. Historier, der gør ondt og for eksempel udfordrer vores nationale selvforståelse. Det er tanken bag projektet *På den anden side – hvordan vi husker hvad vi ikke vil vide* på Nordjyllands Kystmuseum.

”Når X Sommerland kan tiltrække så og så mange gæster årligt, så kan museerne vel gøre det samme?” siger man. Det prøver museerne så, og når man har bygget en stor rutsjebane det ene år, må man jo bygge en større det næste. Man kan også gå andre veje, invitere publikum på bobler og banko, eller man kan invitere en udefrakommende person til at levere fabulerende plancher til en udstilling. Sådanne løsninger har landets fremmeste museum, Nationalmuseet, benyttet sig flittigt af, og det har pustet til debatten om museerne, blandt høj og lav, læg og lærd. På Nordjyllands Kystmuseum har det givet anledning til at overveje og diskutere, hvad museerne er for en størrelse, hvad museerne skal, og ikke mindst hvad museerne, og kun museerne, egentligt kan og har.

1b

Refleksionerne bliver konkrete i projektet *På den anden side – Hvordan vi husker hvad vi ikke vil vide*, som Nordjyllands Kystmuseum gennemfører 2021-2022. Projektet omfatter en udstilling på Kystmuseet Sæby, en kortfilm og en bog, og formålet er at vise, at museerne ved hjælp af levn og kilder kan skabe modfortællinger med et helt enkelt middel: Genstanden. Modfortællinger, der ikke nødvendigvis er underholdende og behagelige – og som måske ligefrem strider imod vores nationale selvforståelse – men som udfolder historien i klassisk kildekritisk forstand.

Modfortællingen foldes ud

Projektet begynder med et bronzefad fra 1942. Fadet har en indgraveret tekst, der ønsker hjerteligt tillykke med brylluppet fra soldaterne i 'Dora'. Dora var en tysk antiluftskysstilling, som var etableret ved gården Sdr. Skjortholt, hvor det unge par boede. Gaven giver straks stødet til en modfortælling. En modfortælling, der ikke er i overensstemmelse med den i mange sammenhænge fortsat gældende besættelseshistoriske fortælling om, at vi danske fra besættelsens dag 1 stod last og brast mod tyskerne, når bortses fra nogle få onde og dumme. Anfægter man denne gamle fortælling, møder man fortsat modstand; en sådan

1 Stills fra filmen *På den anden side – hvordan vi husker hvad vi ikke vil vide*. Afsnittet 'Ouverture Rienzi og Sæby idyl' viser bl.a. Sæby i begyndelsen af 1900-tallet. Afsnittet 'Den blå anemone og nazismen' viser slag fra 2. verdenskrig, mens lydsporet udgøres af Kaj Munks berømte *Den blå anemone*. Fotos: Nordjyllands Kystmuseum og Nationalmuseet

anfægtelse slår skår i vores nationale selvopfattelse, intet mindre.

Denne diskussion og i særdeleshed det fad, som affødte den, ledte så videre til nogle helt centrale, museale overvejelser. Vi fik fadet ind som en historisk genstand, der i sig selv italesætter og problematiserer vores opfattelse af fortiden. Og det er netop genstanden, der adskiller museerne fra den øvrige del af oplevelsesindustrien – for naturligvis er museerne også en del af denne, men på nogle særlige præmisser. Museerne skal nemlig ikke blot levere morsomhedsskabende underholdningsrutsjebaner. Vi har i vores arbejde med genstandene en forpligtelse til at søge efter sandheden, og netop i kraft af genstandene behøver vi ikke opfinde skæbner. Vi har skæbnerne, vi har genstandene, og vi har kilderne.

Udstyret med denne erkendelse satte Kystmuseet sig for at udfolde den modfortælling, som bronzefadet rummer i sig selv, men som den naturligvis ikke kan udfolde i sig selv. Enhver fortælling skal kontekstualiseres.

En landsforræder og to nazidigtere

Med bronzefadet som det genstandsmæssige udgangspunkt afsøgte vi vores geografiske og tematiske

ansvarsområde for kilder og levn, der kunne udfolde modfortællingen. En landsforræder og to nazidigtere blev omdrejningspunktet.

Fra Østervrå kom den danske officer Per Sørensen, som hurtigt efter besættelsen den 9. april 1940, med den danske stats billigelse, gik i tysk tjeneste. Her gjorde han glimrende karriere i Waffen SS, tog en mængde fotografier og skrev morbide breve hjem med 'fornøjelige' beretninger om massebord og besøg i koncentrationslejre. Per Sørensen blev dræbt i Berlin 24. april 1945, begravet, og hans lig senere gravet op, kremeret og overført til Løkken Kirkegård, hvor han i dag ligger begravet som Premierløjtnant Per Sørensen. Når man ser dødsdatoen på gravstenen og officersgraden tænker man uvilkaarligt 'modstandsmand'. Men det var han ikke. Han var, med tidens ord, landsforræder, og havde han overlevet krigen, var han kommet hjem til en fængselsstraf.

Og nu begynder det at gøre ondt. Kaj Munk, som bl.a. skrev *Den blå anemone*, er et problematisk kapitel i dansk besættelsestidshistorie qua hans forhold til nazismen. Hvad det forhold angår, har vi efterhånden en apologetisk tradition omkring Munk. Mange har gjort sig store anstrengelser for at negligere, ligefrem overse, det forhold, at Kaj Munk var antidemokrat og en stor beundrer af Hitler, som han aldrig tog afstand fra. Uden at blinke skrev han, at det nok var muligt, at jøder, kommunister og socialdemokrater blev forfulgt i Tyskland, "Men hvis nu disse tre Grupper fortjener det?". Hvis nu Hitler har ret! Det fik så Munk til at konkludere, at ingen dansk kunne ære Hitlers død mere end Munk. Kaj Munk blev skudt af tyskerne den 8. januar 1944. Man kan spekulere over, hvilket eftermæle Kaj Munk ville have fået, hvis det ikke var sket.

En anden digter, der hyldede Hitler, var Harald Bergstedt, manden bag sange som *Solen er så rød mor* og *Jeg ved en lærkerede*, og som nogle år levede i Skagen og Sæby, som henholdsvis skolelærer og avisredaktør. Bergstedt gik fra at være socialdemokrat til at være nazist, og han forudså i et hyldestdigt, at der ville blive rejst statuer af Hitler på danskernes torv til minde om manden og hans vældige værk. Bergstedt overlevede krig og besættelse, men blev i forbindelse med retsopgøret efter besættelsen idømt to års fængsel og fem års tab af almen tillid. Desuden var Bergstedt fra 1945 til 1963 underlagt programforbud i Danmarks Radio, hvor man ikke måtte spille hans sange, herunder *Jeg ved en lærkerede*.

Et modbillede

Per Sørensen betragtes af den tilfældige kirkegårds-vandrer som en falden modstandsmand, Kaj Munk som en slags frihedskæmper, og Harald Bergstedt er manden bag en af de få sange, som stort set alle dan-

"Vi laver en modfortælling, som er baseret på kilderne, levnene, og sat ind i tidens og skæbnernes kontekst."

2

skere kan udenad. Ud fra den betragtning vælger vi på Nordjyllands Kystmuseum at bringe andre fortællinger om disse mænd; fortællinger, som er ubehagelige, men lige så sande som de almindeligt kendte. Det gør vi ved at koble fadet og personfortællingerne sammen med det, de skriver om, nemlig Det Tredje Rige og dets gerninger. Vi digter ikke over eller imod kilderne. Vi laver en modfortælling, som er baseret på kilderne, levnene, og sat ind i tidens og skæbnernes kontekst. Den er korrekt, men ikke den i almindelighed kendte kontekst og slet ikke den foretrukne kontekst. Vi sletter ikke ubehagelige ord, men bruger de originale ord.

Alt det gør vi i en minimalistisk udstilling og med en kortfilm, som vises i et separat lokale. Filmens indhold er så ubehageligt, at børn under 15 år ikke har adgang. Vi gør det i bevidstheden om, at ingen, efter at have set udstillingen og filmen, vil have den samme oplevelse af *Den blå anemone* og *Jeg ved en lærkerede* som før, og ingen vil have den samme opfattelse af besættelsestiden som før.

Der er altid en anden side. Det er det, Kystmuseet viser, ved hjælp af en genstand og nogle autentiske tekster. Vi gør det ikke for at lukke diskussionen om, hvad museerne kan og skal. Vi gør det for at åbne diskussionen. Og fordi museerne også skal turde fortælle publikum det, som de ikke vidste, at de gerne vil vide. ●

Henrik Gjøde Nielsen er direktør og forskningschef på Nordjyllands Kystmuseum

FAKTA

Udstilling, film og bog har alle samme titel: *På den anden side – Hvordan vi husker hvad vi ikke vil vide*. Udstillingen (hvor filmen indgår) kan ses på Kystmuseet Sæby frem til udgangen af 2022. Bogen udkommer ultimo 2021.

2 Bronzefadet fra Dora-soldaterne, der blev givet i anledning af et ungt pars bryllup. Diameter 26,5 cm. Foto: Nordjyllands Kystmuseum.

Udskift de gamle og uøkonomiske lyskilder...

-med nye LED lyskilder der opfylder kravet til skånsom og rigtig belysning i udstillingslokaler, med god farvegengivelsen og minimal UV / IR stråling.

Få et gratis konsulentbesøg, kontakt os på 5628 8000, eller info@hojagerbelysning.dk -vi har ekspertisen.

**HØJAGER
BELYSNING**
5628 8000
www.hojagerbelysning.dk

Brandslukning uden følgeskader fra vand og kemi

- 🔥 Ingen tab af værdigenstande.
- 🔥 Skjulte installationer.
- 🔥 Individuel rådgivning og individuelle løsninger.

Kontakt os på tlf: 7022 2769
eller læs mere på **fire-eater.dk**

Dannelse – hvordan? At arbejde med dannelse i en museal hverdag

Af **Rasmus Thorup Kildegaard,**
Cecilie Bønnelykke og **Marie Brinch**

Dannelse er et buzzword på danske museer. Men hvad lægger vi egentlig i begrebet, og hvordan arbejder vi konkret og praktisk med dannelsesbegrebet i en museal hverdag? Museum Lolland-Falster har eksperimenteret med at formidle stenalderen igennem gruppeøvelser og filosofiske spørgsmål og er blevet klogere på, hvordan museet kan facilitere gæsternes dannelse. Det hele begynder med 50 SOSU-elever i en nedlagt hal på havnen i Nykøbing F.

”Hey! Stop lige! Vi har et problem her: Hvis man skulle overleve i stenalderen, var man jo afhængig af hinanden, så man havde jo brug for et eller anden meningsfuldt forhold. Det begynder altså med kærlighed!”
– SOSU-elev

I en nedlagt hal i Nykøbing F. er 50 elever fra SOSU-uddannelsen sammen med tre museumsinspektører fra Museum Lolland-Falster i færd med at udforske stenalderen. De er en del af eksperimentet *Menneskets Verden* – et projekt, som undersøger, hvordan vi konkret og praktisk kan arbejde med noget så abstrakt som dannelse i en museal sammenhæng. Her skal de blandt andet reflektere over, hvad der var vigtigt for en familie i stenalderen, og hvad der er vigtigt i dag. Er kærlighed vigtigere end religion? Er trykthed vigtigere end mad?

Rammen for eksperimentet er udstillingen *LOLA*, der fremviser fund fra museets udgravninger ved Rødbyhavn forud for Femern-forbindelsen og fortæller om overgangen fra jæger- til bondestenalder på Lolland. Vi kan sige meget om datidens samfund og mennesker på grundlag af arkæologiske fund, men der er mindst lige så meget, vi ikke ved. Lola var et menneske som os, men vi kender ikke hendes tanker, drømme eller følelser. Eller gør vi?

Gennem samtale med en arkæolog og praktiske øvelser forsøger vi at få SOSU-elever til at danne meningsfulde sammenhænge mellem deres eget liv og stenaldermenneskenes. Hvad var et godt liv for 6.000 år siden? Hvad er et godt liv i dag? Hvad betød det at have en familie i stenalderen? Hvad betyder det i dag?

Vi vender museumsoplevelsen på hovedet. I stedet for inspektører, der docerer viden, faciliterer vi gæsternes samtale med afsæt i kulturhistorien. Tanker og følelser er universelle menneskelige egenskaber. På tværs af 6.000 år kan vi spejle os i hinanden, fordi vi er mennesker med det samme potentiale.

Hvorfor SOSU'er?

Som museum ønsker vi at lære vores ikke-brugere bedre at kende. Fra de nationale brugerundersøgelser ved vi, at det ofte er samfundsgrupper med kortere uddannelser, og for hvem kulturoplevelser – herunder museer – ikke er det første valg, når fritiden skal planlægges (Den Nationale brugerundersøgelse, 2020). Mange kan have negative oplevelser eller følelser forbundet med det at gå på museum, og det kan være uhyre svært at ændre denne opfattelse.

SOSU-eleverne lægger sig som gruppe tæt op ad de klassiske ikke-brugere. Samtidig er det en interessant gruppe af ofte yngre studerende, der skal arbejde med trivsel blandt samfundets ældste og svageste borgere. De står til hverdag med dilemmaer, som i virkeligheden berører nogle af livets store spørgsmål: at sikre trykthed, værdighed og omsorg samt være medvirkende til, at den enkelte borger får det bedst mulige liv.

I de efterfølgende evalueringer og interviews udvalgte flere af de studerende, at de på forhånd havde

¹ Filosofi i praksis: Museum Lolland-Falster eksperimenterer med at være museum på en ny måde. Gennem praktiske gruppeøvelser skal deltagere diskutere sig frem til, hvad der er det gode liv i stenalderen såvel som i deres eget liv. Foto: Museum Lolland-Falster

været skeptiske over for idéen om at besøge museet, men at de var blevet positivt overraskede. Flere af dem gav endda udtryk for, at de havde fået lyst til at besøge udstillingen *LOLA*, hvilket de ellers ikke havde skænket en tanke.

Langt størstedelen af de studerende udtrykte, at det var spændende at reflektere og forholde sig til historien selv, og at det var en positiv oplevelse, at museumsfolkene trådte et skridt tilbage, bare lyttede og besvarede deres spørgsmål. Den dialogiske tilgang, de åbnede spørgsmål og fokus på SOSU-elevens egen tid og livssituation betød, at de turde deltage og diskutere. En demokratisk dialog, hvor alle kunne byde ind, og hvor der ikke var nogen forkerte svar eller dumme spørgsmål.

Hvorfor arbejde med dannelse?

Ordet 'dannelse' optræder i mange strategier og visioner rundt om på de danske museer. Men de færreste har reelt arbejdet med en tydelig definition af begrebet eller spurgt om, hvordan man helt praktisk arbejder med dannelse. Samtidig er begrebet ikke uskyldigt. Det er også en arena for værdikampe. På både lokalt og landsplan optræder dannelse for eksempel i politiske dagsordner. Hvis vi som kulturinstitution gerne vil arbejde med dannelse, er vi nødt til at begynde med at skabe et sprog for det.

På Museum Lolland-Falster udgør dannelse et af museets tre centrale pejlemærker: ”Vi har valgt dannelse som pejlemærke for museets virke, fordi vi tror på, at historisk baggrundsviden hjælper mennesker til at lære sig selv og fællesskaber at kende, for at få mod og afsæt til at træffe gode valg. Men da vi gik i gang, opdagede vi, at vi faktisk ikke helt var enige om, hvad dannelse egentlig er, og hvordan vi skal arbejde med det,” fortæller Ulla Schaltz, museumsdirektør på Museum Lolland-Falster.

Erfaringen fra *Menneskets Verden* viser, at gæsterne fik en bedre museumsoplevelse, end de selv forventede, og en større nysgerrighed på fortiden. Ved at vende museet på hovedet, stille filosofiske og almene spørgsmål, kan vi gøre viden om fortiden til en kilde til at stille og besvare nutidens spørgsmål. Og omvendt bliver nutidens erfaringer en indgang til at forstå fortidens mennesker.

Dette dannelsesperspektiv bliver et vigtigt udgangspunkt for museets fortsatte arbejde med at udvikle en metode til praktisk og strategisk at arbejde med dannelse i en museal hverdag. ●

Rasmus Thorup Kildegaard, Cecilie Bønnelykke og **Marie Brinch** er museumsinspektører på Museum Lolland-Falster

MENNESKETS VERDEN

Et pilotprojekt, hvor Museum Lolland-Falster i samarbejde med forfatter og konsulent Michael Højlund Larsen arbejder med dannelse og praktisk filosofi i en museal kontekst. Projektets første fase påbegyndtes i sommeren 2021 og afsluttedes samme efterår.

Flere hold SOSU-studerende, lærerstuderende, 3. klasser og ansatte i kommunen har deltaget i forløb, hvor de ud fra filosofiske spørgsmål og praktiske øvelser har diskuteret og reflekteret over stenalderen og deres egen tid. Projektet er støttet af Guldborgsund Kommune.

Når viden om deltagelse skabes kollaborativt

Af Marianne Grymer Bargeman
og Karen Nordentoft

1

Hvilke former for deltagelse finder sted i kulturinstitutioner, hvad er værdien af denne deltagelse, og hvordan forsker man i egen praksis? Det er nogle af de spørgsmål, som forsknings- og udviklingsprojektet *DELTA*G giver svar på.

Mange museer har de seneste år haft stigende fokus på, hvordan de kan gå fra højborge til mødesteder og fra envejskommunikation til dialog og deltagelse. Ambitionerne er ofte tårnhøje i museernes visioner og i ansøgninger. Målet er ikke blot, at værker og institutioner deltager i samfundslivet, men også at museets gæster deltager aktivt. Det kræver mod, viden og tid at arbejde på nye måder, og derfor er forskning i deltagelse en vigtig brik i at kvalificere museumsarbejdet. Hvis museerne skal realisere deltagelsens muligheder, give borgerne mere indflydelse og styrke fællesskaber på tværs af forskellige befolkningsgrupper, skal museerne kende og genkende forskellige former for deltagelse og forstå værdierne af deltagelsen.

Deltagelse som menneskeret

I FN's *Universelle Menneskerettighedserklæring* fra 1948 står der, at "Alle har retten til frit at deltage i samfundets kulturelle liv, til at nyde kunstarterne" (art. 27). Cirka 50 år senere supplerer UNESCO med den *Universelle Erklæring om Kulturel Diversitet*. Her står, at "alle mennesker har retten til at deltage i et kulturelt liv efter deres eget valg og at udføre deres egne kulturelle praksisser" (art. 5). I begge erklæringer er deltagelsen central, men i den første erklæring er der tale om ét kulturelt liv og ét samfund, hvorimod der i den anden erklæring er tale om forskellige kulturelle liv, som kan vælges til eller fra og selv praktiseres. De to erklæringer markerer deltagelsesbegrebets dobbelthed: Deltagelse handler om fællesskab, om at være del af noget større og at få fælles oplevelser, erfaringer og tilhørsforhold. Men deltagelse handler også om deling af magt, om medejerskab og demokrati ("Kultur og deltagelse" i B. Eriksson & B. Schiermer (red.): *Ny kulturteori* (2019)). Den sidstnævnte form for deltagelse betyder, at 'almindelige mennesker' er med i skabelses- og beslutningsprocesser.

Udvidelsen af deltagelsesbegrebet er et vigtigt afsæt for forsknings- og udviklingsprojektet *DELTA*G. Projektets primære fokus er ikke museer, men kulturhuse, som har stor diversitet i brugergruppen, mange frivillige og en lang tradition for at blande professionelle og amatører og være åbne over for initiativer nedefra. Det er i sig selv et interessant forum at være i for museer, der arbejder med deltagelse.

Forskning, der forankres

Det kan være en udfordring at transformere de erkendelser, som forskning giver, over i en museumspraksis. I *DELTA*G-projektet er de deltagende institutioner medforskere og samler empiri ind til projektet ved hjælp af en række kvalitative metoder (grafisk kortlægning, dokumentanalyse, observation, interview og auto-etnografi). Det har nogle store udviklingsmæs-

2

1-3 Når viden skabes kollaborativt, forankres det løbende og decentralt. Foto: ARoS/Maja Theodoraki

sige fordele, da den viden, der er i institutionerne, integreres i projektet, samtidig med at den viden, der opstår i projektet, forankres i organisationerne. Når man som museumsansat observerer, laver interviews eller på anden vis bidrager aktivt i forskningen, genfinder man også ofte sin egen nysgerrighed og undren. Når man undrer sig, er det ofte tegn på, at man finder noget, som er anderledes end det, man havde forventet. Man bliver bevidst om, at man forestiller sig nogle bestemte typer af sammenhænge. Det er afgørende for udvikling og læring at kunne identificere og udfordre de antagelser og den virkelighedsforståelse, det ellers kan være svært at få øje på.

DELTA

*DELTA*G er et forsknings- og udviklingsprojekt, som gennemføres i perioden 2019-22 af Kulturhusene i Danmark i samarbejde med Birgit Eriksson, Louise Ejgod Hansen og Karen Nordentoft fra Aarhus Universitet. Projektet

er støttet af Nordea Fonden og bygger oven på forsknings- og udviklingsprojektet RECCORD, som identificerede de nævnte deltagelsesformer og -værdier. *DELTA*G-projektet har udgivet en guide til de nævnte me-

toder og deltagelsesformer. Guiden henvender sig til alle, der til daglig arbejder med deltagelse, og som ønsker at få konkrete redskaber til at undersøge og udvikle praksis.

”... kulturinstitutioner øger sandsynligheden for at indfri deres ambitioner, hvis de er bevidste om, hvilke former for deltagelse der praktiseres.”

Deltagelse i kulturinstitutioner

Projekt *DELTA*G ser nærmere på, hvilke former for deltagelse der udfoldes i kulturinstitutioner, hvordan deltagelsesformerne hænger sammen med organisationsformerne i institutionerne, og hvilke forskellige værdier deltagelsen har for både deltagere og kulturinstitutioner. De seks deltagelsesformer, som projektet tager udgangspunkt i, er opmærksomhed, undervisning, samskabelse, medbestemmelse, offentlighed og samvær. Værdierne af deltagelse spænder fra æstetisk intensitet og følelsen af at høre sammen over social inklusion og velvære til læring, myndiggørelse og politisk refleksion. Alene det at skelne mellem deltagelsesformer har vist sig nyttigt. For eksempel opdagede vi på ARoS, at den måde, vi ofte faciliterer deltagelse på, giver vores voksne gæster rollen som nysgerrigt og lyttende publikum. Denne deltagelsesform er ikke tilstrækkelig, hvis museets gæster har en forventning om at kunne bidrage i udvekslinger med meninger, viden og idéer, og hvis vi som institution har en ambition om at få museumsgæsternes ressourcer i spil.

Omvendt er det også blevet tydeligt, at dét at bidrage til noget fælles også kan opleves som et pres for den enkelte. Flere steder har observationer udført af *DELTA*Gs medforskere vist, hvordan institutionens formelle rammer virkede begrænsende for deltagelse, mens interviews afdækkede, at det at gøre oplevelsen hjemlig ikke nødvendigvis var svaret på den udfordring. Ved hjælp af dokumentation af forskelligt informationsmateriale er det også blevet tydeligt, at nogle brugergrupper er voldsomt overrepræsenterede, mens grafiske kortlægninger har synliggjort sammenhænge mellem deltagelses- og organisationsformer i de udforskede kulturinstitutioner.

Museet som forsamlingshus

Da ARoS i 2016 åbnede det 1.900 m² store formidlingscenter ARoS Public, var det et stærkt signal om, at ARoS ønskede at indtage en anden position end museets traditionelle. Navnet ARoS Public refererer til folket og til museets ambition om at være et moderne forsamlingshus. Museet ønskede at styrke det fælles og håbede bl.a., at de mange aktiviteter og faciliteter kunne være et middel mod ensomhed og fragmentering i et individualiseret samfund. Projekt *DELTA*G har bestyrket museet, i at arbejdet gør en forskel. Gæster udtrykker, at de gennem museets aktiviteter, for eksempel samtalsaloner og kreative værksteder, opnår en følelse af fællesskab, kulturel refleksion, velvære og læring. Indimellem lykkes det også museet at skabe social inklusion, hvor individer eller grupper bevæger sig fra en marginaliseret til en inkluderet position. Det sker bl.a. i arbejdet med unge, som bliver en del

3

af et kreativt fællesskab sammen med eksempelvis kunstnere i museets åbne atelier. Mange yngre gæster bruger også museets salon som en udvidet dagligstue, hvor de arbejder. Her oplever de et samvær, fordi de deler rum med andre borgere i byen.

Den forståelse af deltagelse, som UNESCOs erklæring fremmer, har vist sig svær at arbejde med for mange museer, fordi den lægger op til, at almindelige mennesker er med i skabelses- og beslutningsprocesser, som tidligere var forbeholdt professionelle og eksperter i etablerede institutioner. Det udfordrer museers selvforståelse og vaner og kan være både tidskrævende og risikofyldt. Men med forsknings- og udviklingsprojektet *DELTA*G bliver det tydeligt, at kulturinstitutioner øger sandsynligheden for at indfri deres ambitioner, hvis de er bevidste om, hvilke former for deltagelse der praktiseres, og hvilke værdier der knytter sig til forskellige former for deltagelse. Således trækkes de universelle erklæringer om menneskets ret til at deltage i kulturlivet ned på institutionsniveau og kommer tættere på kulturinstitutionernes hverdag – også museernes – og med et udvidet deltagelsesbegreb for øje. ●

Marianne Grymer Bargeman er formidlingschef på ARoS. **Karen Nordentoft** er ph.d.-studerende på Aarhus Universitet

Ny abonnementsordning for Danske Museer

Hos Museumstjenesten ønsker vi at få Danske Museer ud til så mange museumsfolk som muligt. Derfor lancerer vi nu en ny, overskuelig abonnementsordning, der gør det yderst fordelagtigt for de danske museer at abonnere på mere end ét eksemplar af magasinet.

Alle priser er inkl. moms og porto, og abonnenterne kan kombineres vilkårligt for at opnå det ønskede antal blade. For at indtræde i den nye ordning bedes man kontakte Museumstjenesten på mtj@museums-tjenesten.com. Vi håber, at den nye abonnementsordning kan give de danske museer incitament til at tilvælge flere eksemplarer af magasinet.

Venlig hilsen Museumstjenesten

Den nye abonnementsordning træder i kraft fra 2022 med følgende struktur og rabatter:

- **A** abonnement (10 stk.)
2.000,00,- årligt
(Rabat 2.000,-)
- **B** abonnement (5 stk.)
1.500,00,- årligt
(Rabat 500,-)
- **C** abonnement (1 stk.)
400,00,- årligt

Hvordan bliver museerne brugt?

Af **Martin Brandt Djupdræt** og **Stefanie Steinbeck**

1

Vi ved for lidt om, hvad museer bruges til i folks liv – og dermed også om museerne vil kunne bruges bedre. Den Gamle By og Arbejdermuseet gennemfører i de kommende år to ph.d.-projekter, der på forskellig vis undersøger, hvordan museerne bliver brugt og værdsat.

Brugerne er museernes raison d'être, og museernes viden om dem bør være bedre. Med projekterne *Børn som museumsbrugere* og *Museer og identitet* vil Den Gamle By og Arbejdermuseet i samarbejde med Copenhagen Business School (CBS) udvikle analyse-

redskaber, der skal give relevant feedback om museets impact hos brugeren. De redskaber kan bruges til at udvikle museernes tilbud, understøtte museerne i at inddrage flere besøgendes perspektiver samt give museerne et sprog, så de over for kommende besøgende bedre kan fortælle, hvad de kan, og så de over for omverdenen bedre kan tydeliggøre, hvilken værdi de skaber.

Børn som museumsbrugere
”Christian (7) og Mads (5) er på besøg på Børnenes Arbejdermuseum med deres moster. De leger i en af lejlighederne, hvor Christian ser ud ad vinduet og opdager dasset. ”Skal vi ikke gå derud?” spørger han. De

1 Foto: Arbejdermuseet

går ned af trapperne. Man kan høre pruttelyde fra toiletet, og drengene kigger på hinanden med forvirrede ansigtsudtryk. De tør ikke åbne døren, så deres moster gør det, og en ’mand’ begynder at råbe. Han kalder dem ”møgunger” og klager over, at han aldrig kan ”skide i fred”. Begge drenge tager et skridt tilbage. ”Han er sur,” siger Christian med et smil og kigger igennem rillerne i døren. Deres moster åbner døren igen, og drengene kigger ind. ”Orv, den er jo ikke rigtig,” siger Christian. De løber frem og tilbage og begynder at drille ’manden’ ved at åbne døren igen og igen. Hver gang råber han ad dem med den samme replik. ”Du kan selv være en møgunge!” råber Christian tilbage, imens Mads løber rundt og råber ”Hej møgunge”. ”Han er nok sur, ham pruttifyren,” griner Christian. Et ældre par, som er kommet ned ad trapperne, griner med. ”Vi må hellere gå op igen og lade ham blive færdig,” siger deres moster, hvorefter Christian grinende svarer; ”Han er jo ikke engang levende.” ”

Ovenstående feltnoter illustrerer kernen i forskningsprojektet *Børn som museumsbrugere*. Børn udgør i stigende grad en af kernebrugergrupperne på danske museer både som led i deres formelle uddannelse samt som ordinære besøgende. Der har i forskningen været meget fokus på den første del, nemlig det læringsmæssige i børns museumsbesøg.

Med dette projekt, som er et samarbejde mellem CBS og Arbejdermuseet, er fokus på børn som ordinære museumsbrugere, og særligt hvordan deres kropslige og følelsesmæssige interaktioner med historiske narrativer og repræsentationer udgør en meningsfuld oplevelse. Projektet stiller spørgsmålet ”Hvad kan museumsprofessionelle få ud af at inddrage et større fokus på børns museumsoplevelser i deres formidlingsarbejde?”. Målet med projektet er at understrege børnenes stemmer og oplevelser på lige fod med voksne besøgendes. Samtidig bidrager det til udviklingen af formidlingsprocesser, hvor museerne inkluderer en bredere vifte af besøgendes oplevelser og perspektiver.

Museer og identitet
Hvor projektet på Arbejdermuseet har fokus på børns oplevelse af museet, gennemfører Den Gamle By sammen med CBS forskningsprojektet *Museer og identitet*, der overordnet ser på den værdi, museumsbesøget skaber hos de besøgende. Et udsnit af feltnoter herfra lyder sådan:

”Fire venner omkring de 20 år har lige forladt Den Gamle By. De taler ivrigt sammen, og samværet imellem dem synes at være noget af det vigtigste under deres besøg. Den ene gik forrest og ledte dem hurtigt hen til en madbod, og senere førte hun også an ned i *Aarhus Fortæller*, museets underjordiske udstilling,

”Samtidig erkender de fleste, at hverken besøgstal eller omsætningstal siger ret meget om den dybere betydning, som museerne har i samfundet og for det enkelte menneske.”

som fortæller om byens historie. Efter at have set den udstilling, forlod de museet.”

Tre uger efter besøget bliver de interviewet. Nana fortæller, at hun havde snakket med mange om sit besøg i *Aarhus Fortæller*. Hun er selv lige vendt tilbage til byen og skal begynde på en videregående uddannelse. Nana synes, hun kunne bruge den nye viden, hun havde fået om Aarhus, til bedre at identificere sig med byen. ”Jeg elsker min by og skal aldrig væk herfra” var noget hun blev bestyrket i gennem *Aarhus Fortæller*-udstillingen. En anden i gruppen fortæller, at hun kommer fra Nordsjælland, og at de fire venner en gang om året mødes – og at de næsten altid går i Den Gamle By, oprindeligt med deres fædre, men nu også bare på egen hånd.

Når der skal sættes tal på museernes betydning/succes, ser man typisk på antallet af gæster. Det kan suppleres med data om, hvor gæsterne kommer fra, og nogle gange har man også forsøgt at kvantificere museernes betydning for omsætning og turisme. Samtidig erkender de fleste, at hverken besøgstal eller omsætningstal siger ret meget om den dybere betydning, som museerne har i samfundet og for det enkelte menneske. Historien om de fire venner, der besøgte Den Gamle By, fortæller lidt af den større historie om museers betydning. Den viser, at museer kan bruges til identitetsdannelse: Nana, der stod over for en ny epoke i sit liv, kunne bruge museets fortællinger til at finde et ståsted. Eksemplet viser også, at museer er del af sociale traditioner: Den Gamle By er for de fire unge en ramme for et årligt socialt samvær. Disse informationer ville ikke været kommet frem gennem traditionelle brugerundersøgelser, som spørger ind til alder, bopæl, og hvad man synes om museet. Vi ved for lidt om, hvad museer bruges til i forhold til folks liv – og dermed også om museerne vil kunne bruges bedre. Derfor skal der udvikles nye metoder i vores dataindsamling på museerne.

Projektet *Museer og identitet* sætter fokus på, hvad museumsbesøget betyder for gæsterne, hvordan de bruger museet, og hvilken betydning de tillægger oplevelserne i forhold til deres eget liv. Målet med projektet er at udvikle en nem implementerbar metode og undersøgelsesramme, så museerne enkelt kan få viden om, hvordan de besøgende bruger museet i forhold til deres eget liv og dermed, hvilken værdi museerne har for den besøgende som individ og for samfundet. ●

Stefanie Steinbeck er ph.d.-studerende ved CBS, Institut for Ledelse, Filosofi og Politik. **Martin Brandt Djupdræt** er ph.d.-studerende ved CBS, Institut for Ledelse, Filosofi og Politik, samt overinspektør i Den Gamle By.

Publikationer

Hindukush i efteråret 1953. Fra venstre Ahmad Ali Motamedi, der senere blev direktør for nationalmuseet i Afghanistan, etnograf Klaus Ferdinand og Lennart Edelberg. Foto: Peter Rasmussen

FORSKERBIOGRAFI

Mod nye horisonter i Nuristan

Højt oppe i Hindukush-bjergene ligger den afghanske provins Nuristan. Folket, der bor her, er efterkommere af kafirerne, der helt indtil 1800-tallet formåede at holde fast i deres animistiske religion. Kafirernes religion og kultur menes at have tråde helt tilbage til de ariske stammer, der udvandrede fra Kaukasus for mere end 2.500 år siden. Lennart Edelberg (1915-81) indsamlede på sine mange forskningsekspeditioner et omfattende materiale fra området. Store dele af Nuristans kulturarv er pga. årtiers krige blevet solgt, ødelagt eller er helt forsvundet. Edelbergs samling befinder sig på Moesgaard Museum og vækker stadig stor interesse i både ind- og udland, da den er en grundig dokumentation af livet og kulturen i Nuristan fra 1948 til 1970.

Bogen *Toward the horizon: Lennart Edelberg and the Danish Hindukush research* giver et indblik i både mennesket Edelberg og den danske forskning i Nuristan, hvor han var en af hovedkræfterne.

Toward the horizon: Lennart Edelberg and the Danish Hindukush research
Red.: Ulrik Høj Johnsen, Schuyler Jones, Torkil Funder og Taj Khan Kalash
Moesgaard Museum

UNDERVISNINGSBOG

Astrid Lindgrens aktivisme for børn

"Brænder du for noget," spørger undervisningsbogen *#ingenlillelort*. Det gjorde forfatteren Astrid Lindgren, der af de fleste er kendt som kvinden bag de højtelskede historier om karakterer som Pippi Langstrømpe, Emil fra Lønneberg og Ronja Røverdatter, der ikke var blege for at gå deres egne veje og sige

autoriteterne midt imod. Bogen giver elever på mellemtrinnet, 4.-6. klasse, mulighed for at engagere sig i en anden side af Lindgrens liv og virke, nemlig hendes brændende aktivisme omkring ligestilling og børns vilkår.

KØN – museum for kønnenes kulturhistorie har udgivet bogen baseret på arbejdet bag udstillingen af samme navn, der frem til december 2022 kan ses på museet.

Ved hjælp af opgaver, der tager udgangspunkt i Lindgrens skønlitterære værker, FN's verdensmål og børnekonventionen, kan eleverne diskutere og forholde sig til emner som børns rettigheder, dyrevelfærd, naturbeskyttelse og aktivisme samt køn og kønsroller. Bogen bliver dermed et udgangspunkt for, at børnene, sammen med deres klassekammerater og underviser, kan tale om de sager i samfundet og i deres eget liv, som optager dem.

Bogen er sendt ud som klasesæt til alle aarhusianske skoler, mens landets øvrige skoler gratis kan downloade bogen som PDF fra museets hjemmeside.

#ingenlillelort
Red.: Anna Svenning
KØN – museum for kønnenes kulturhistorie

Confetti – et klassisk dansk stel.
Foto: Brian Buchard

UDSTILLINGSBØG

Fra kongens bord til kollegiet

Gennem tiden har, hvad vi spiser og drikker af, fortalt sin del af historien om vores liv til både hverdag og fest. Lars Hedebo Olsen har udvalgt 20 danske spisestel, der ikke kun er ikoniske i dansk designhistorie, men også i kulturhistorien. Da porcelæn kom til Danmark, blev det et statussymbol for samfundets øverste lag. Det var både smukt og rasende dyrt. Siden hen blev det nærmest allemandseje. I den rigt illustrerede bog *Danske stel - Fra blå blomster til grove glasurer* gennemgår han stollenes historie og betydning. Stollene repræsenterer forskellige tiders syn på henholdsvis æstetik og funktionalitet. Men også designere og håndværkeres visioner både på trods af og i samspil med de produktionsmæssige begrænsninger og tekniske landvindinger. Fra det musselmaledet stel, der første gang blev produceret i 1775 af Royal Copenhagen, til det mere billige og minimalistisk designede service, der er blevet givet i indflyttergave til mangt et ungt menneske. De 20 stel, der omtales i bogen, kan frem til 15. maj 2022 ses på CLAY Keramik Museum.

Danske stel - Fra blå blomster til grove glasurer
Lars Hedebo Olsen
Strandberg Publishing

Tekster Tine Knudsen

Museumsløsninger – alt under et tag!

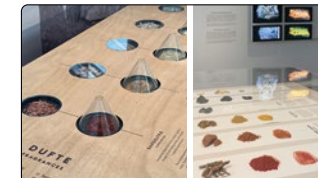
Exponent rådgiver, designer og producerer museumsudstillinger, print- og inventarløsninger som f.eks. montrere, værkskilte, plancher og bannere i stor som lille skala – kig forbi på www.exponent.dk/museum og bliv inspireret.

Særudstilling, »Vejen til Palmyra«, Ny Carlsberg Glyptotek.
Arkitekt: Anne Schnettler

exponent

www.exponent.dk

Se
også vores
corona-
afskærmninger
på hjemme-
siden

Indretning af museumsmagasiner - tag Scan-Flex med på råd

SCAN-FLEX
Indretning med omtanke

ring 59 18 63 63

Scan-Flex Ståleoler A/S
Hjulmagervej 11
4300 Holbæk

info@scan-flex.dk
www.scan-flex.dk

FAABORG FLYTTEFORRETNING JUST JUSTESSEN

Kunsttransport Personlig interesse og professionelt arrangement

TLF. 62 61 11 66

Chr. d. IXs Vej 13 · 5600 Faaborg
info@just-justesen.dk · www.just-justesen.dk

Digitalt

PODCAST

Kunstens efterliv

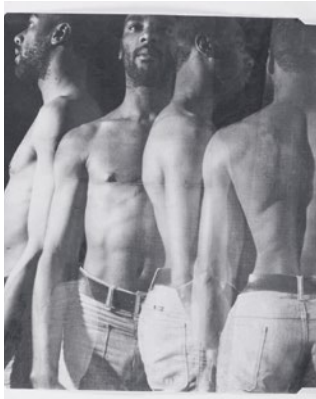
En udstilling kan have et interessant efterliv via digitale følgesvende, som det er tilfældet med podcasten *Psychopathia Sexualis*, der blev skabt til udstillingen af samme navn på Overgaden – Institut for samtidskunst. Selv om udstillingen sluttede i efteråret 2021, har podcasten ikke mistet sin relevans. Udstilling og podcast tager sit navn fra en bog om seksuel patologi skrevet i 1886. I podcasten kan man høre om, hvordan HIV og AIDS påvirkede den danske kunstscene. Kunstneren Viera Collaro fortæller i et af afsnittene om sin ven og samarbejdspartner Niels Nedergaard, der var homoseksuel og rejste fra sin lille hjemby til storbyen, hvor han bedre kunne være sig selv og lave kunst. Nedergaard havde en kort, men eksplosiv karriere. Han nåede at sætte dybe spor i den danske kunstverden, før han døde af AIDS-relateret sygdom 43 år gammel.

Psychopathia Sexualis
The Lake Radio
Hør podcasten på Kunsten.nu eller hos The Lake Radio på soundcloud.com

VIRTUEL RUNDVISNING

Vores Værker

Skagens Museums vinterudstilling 2020-21 bestod af 63 værker udvalgt af lige så mange personer, yngre som ældre og kendte som ukendte. Efter kun 11 dage måtte udstillingen lukke pga. covid-19. I den forbindelse lavede museet en video, hvor kommunikationsmedarbejder ved Skagens Museum Simone Seflund viser rundt og fortæller om udvalgte værker og begrundelserne bag valget af lige netop dem. Hør bl.a. hvorfor en gymnasieelev valgte et maleri med motiv af en gravid Anna Ancher,

Niels Nedergaard. Foto: Overgaden

og hvilket maleri Niels Hausgaard synes, siger noget om den kunstneriske proces. Udstillingen blev genåbnet i oktober 2021 og kan ses indtil 18. april 2022.

Vores Værker: Virtuel tour
Skagens Museum
Se videoen på Skagens Museums hjemmeside eller på museets youtubekanal

Fie Winther Thorsen med maleriet hun valgte til udstillingen *Vores Værker*. Foto: Skagens Kunstmuseer

PODCAST

10 opfindelser, der ændrede verden

Hvor anderledes ville vores tid være, hvis kameraet aldrig var blevet opfundet? Eller hvad med papir, prævention eller plastik? *Den dybe tallerken* ser sammen med ekspertgæster nærmere på 10 opfindelser, der har haft stor betydning for menneskelivet både før og nu. Hver opfindelse har haft en betydning på det praktiske plan i hverdagslivet og ofte også på den helt store historiske scene. Podcasten dykker blandt andet ned i livet før og efter tandbørstens opfindelse og ser på, hvor stor en revolution papiret egentlig var i forhold til udbredelse af viden og den dominoeffekt, det satte i gang.

Den dybe tallerken
Vores Tid og LOUD
Hør podcasten på vorestid.dk, loud.land eller i din foretrukne podcast-app

VIRTUEL SKULPTUR

Offentlig skulptur du selv skal downloade

Museet for Samtidskunst har købt den digitale 3D-skulptur *The Wrestlers* af Ditte Ejlerskov. Værket har en NFT, *Non-fungible token*, der er et unikt stykke data, der gør det muligt at identificere et digitalt værk som den autentiske original samt bevise, hvem der har købt det. Museet betegner skulpturen som offentlig kunst, som man selv skal downloade. "Købet og frigivelsen af *The Wrestlers*, som Ejlerskov har skabt i tæt dialog med museet, udfordrer måden, vi indsamler og formidler samtidskunst på," siger Museet for Samtidskunsts direktør, Milena Høgsberg, til Dagbladet Roskilde. Skulpturen er en del af museets nye udstillingskoncept *Virtuelle Skulpturer*, der bliver tilgængeligt online 7. december 2021, og det er herfra, alle kan downloade 3D-værket. Åbningen af det nye onlineunivers markerer også starten på Museet for Samtidskunsts nye strategi om at være et museum uden vægge. Museet vil ikke længere være at finde i én bestemt bygning, men vil for eksempel være til stede online, i bybilledet eller steder, hvor folk samles.

The Wrestlers
Ditte Ejlerskov
Museet for Samtidskunst

Rendering af 3D-skulpturen *The Wrestlers* skabt af Ditte Ejlerskov

Tekster Tine Knudsen

SENTINEL 2 SLIM AND SECURE

Nyt system med slanke aluprofiler

Nyt profilsystem i vores kendte trekantede aluminiumsprofiler til glasrammer. Blot 40mm brede profiler, der isættes op til 15mm tykke sikkerhedsglas i sikringsklassen P6B (tidligere grøn SKAFOR).

Høj sikkerhed

De solide elementer fra højsikringsmontrerne Sentinel gentager vi; aflukning med forskydelig hagestang, usynligt aflåst og betjent fra toppen af montren samt integreret pianohængsling. Naturligvis er montren også adskillelig for transport ad snævre adgangsveje.

info@system-standex.dk
www.museum-display-cases.dk
Tlf.: +45 66 15 66 15

LED belysning til alle formål

- 3 faset skinner, 12 volt skinner eller solo montering
- Montrebelysning
- Med indbygget dæmper
- DALI – DMX – Casambi

KOMPLET SERIE AF KVALITETS LED ARMATURER

Gobo A/S
Glerupvej 7C
DK - 2610 Rødovre
Tlf. + 45 70 20 19 66

Rudolfgårdsvej 1D
DK - 8260 Viby J.
Tlf. + 45 70 22 19 66

www.gobo.dk

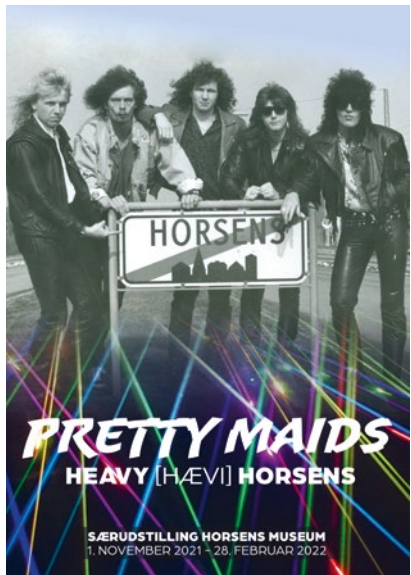
Udstillinger

HORSSENS MUSEUM

Pretty Maids – Heavy [Hævi] Horsens

01.11.21 → 28.02.22

Læderjakker, stort hår og elektrisk guitar. I 1980'erne slog Pretty Maids fra Horsens igennem, og det blev starten på en lang musikalsk karriere. Nu hylder Horsens Museum bysbørnene med en udstilling i anledning af deres 40 års jubilæum. Udstillingen er skabt i tæt samarbejde med bandet selv og dem, der elsker deres musik. Udstillingen rummer film, musik, interviews samt tøj og andre genstande, der har været med bandet både på scenen og på landevejene. Pretty Maids har oplevet og opnået mere, end de fleste kan drømme om. De har delt scene med ikoniske navne som Black Sabbath, Deep Purple og Alice Cooper. De har indspillet 16 album, vundet to grammyer og spillet et utal af koncerter i både ind- og udland. Men det hele startede hjemme i Horsens, og de er derfor blevet en del af byens nyere historie, og den er værd at fortælle.

Nella Dan, 1971. Foto: Finn Knudsen

M/S MUSEET FOR SØFART

I love NELLA DAN

07.02.21 → 18.04.22

I love NELLA DAN fortæller om livet på en helt særlig arbejdsplads på havet. NELLA DAN sejlede fra 1961 til 1987 og var en del af J. Lauritzens polarflåde, der havde tilnavnet 'trækfuglene'. Når det var sommer på den nordlige halvkugle, sejlede skibene varer, post og mandskab til Østgrønland, og når det var sommer sydpå, sejlede de via Australien med forsyninger til polarforskere på Antarktis. I starten sejlede skibsræder Knud Lauritzen ofte selv med, og mange af sømændene havde deres familier med. Senere rummede den flydende arbejdsplads

mestendels enlige mænd, der passede bedre ind på NELLA DAN end på landjorden. Historien om skibet og dens besætning er en fortælling om intense oplevelser og et stærkt fællesskab. Der var både vilde fester, 'voldsludo', nysgerrige pingviner og hårde kampe mod isen.

Udstillingen tager udgangspunkt i sømændenes egne historier og billeder. For mange af besætningsmedlemmerne var livet på skibet både udlevelsen af drømmen om at sejle og samtidig et fast holdepunkt i deres tilværelse. Som Rasmus Nygaard, der var dæksdreng, fortæller: "Historien om NELLA DAN er en skøn cocktail af Rasmus Klump på eventyr i Pingonesien, det gode humør i folkekomedien *Martha* fra 1967 og det ubrydelige kammeratskab i filmen *Blinkende Lygter*. For os, der var med om bord, er skibet en legende, og kammeratskabet er aldrig stoppet."

M/S Museet for Søfart har lavet udstillingen i samarbejde med foreningen Friends of NELLA DAN.

Tekster: Tine Knudsen

KUNSTMUSEET I TØNDER

Rejsen som redskab

09.10.21 → 06.03.22

Rejsen som redskab belyser, hvordan kunstnere fra 1940'erne og frem til i dag har brugt rejser som en del af deres kunstneriske praksis. Udstillingen viser værker af mere end 40 nordiske kunstnere og arkitekter, der er rejst ud for at stifte bekendtskab med nye idéer, teknikker og materialer samt indgå i internationale kunstneriske fællesskaber. Rejserne, der varede alt fra dage til år, gik til over 20 forskellige lande. Værkerne er udvalgt med fokus på at vise, hvordan den enkelte kunstner har ladet sig inspirere og udfordre, men også ud fra hvordan rejserne har sat skub i udviklingen af kunst som helhed. Dette belyses også via dagbøger, fotos, film og skitser. "Udstillingens tema er blevet mere aktuelt undervejs i planlægningen og tilblivelsen, der fandt sted under covid-19, hvor verden netop har oplevet en total opbremsning af at rejse," siger Tine Blicher-Moritz, Museum Sønderjyllands enhedsleder for kunst. Rejsen som redskab er resultatet af et samarbejde mellem Designmuseet Helsinki i Finland, Vandalorum i Värnamo, Sverige og Museum Sønderjylland – Kunstmuseet i Tønder.

MUSEUM ØSTJYLLAND - RANDERS

Fra mig til dig – Gaver i 1.000 år

13.11.21 → 02.01.22

Fik uvorne unger virkelig kul i julegave i gamle dage? Hvornår begyndte man at give gaver til fødselsdage, bryllupper og jubilæer? Der findes mange gode historier og til tider særegne traditioner, når det kommer til det at give og få gaver. Udstillingen *Fra mig til dig – Gaver i 1.000 år* på Museum Østjylland – Randers sætter fokus på gavegivningens mange facetter. Find ud af, hvordan julegaverne blev en fast tradition i kristne hjem, og se hvad børn i forskellige tidsaldre har glædet sig til at pakke ud.

TIRPITZ

Den sidste mammut – det første menneske

15.10.21 → efterår 2023

Dengang de sidste mammutter marcherede over græstundraen i det, der senere skulle blive til Vesterhavet og Vestjylland, kom de første mennesker til området. I Tirpitz' nye udstilling *Den sidste mammut – det første menneske* møder vi istidspigen Ayla, der introducerer de besøgende til hendes families liv for ca. 14.000 år siden, hvor de både risikerede at støde på hulehyæner og sabeltigre.

Foto: Tirpitz

DANMARKS FORSORGSMUSEUM

Min fars arkiv – Hesten, på din arm, på muren, i skuret, den løbske

17.10.21 → 27.03.22

Kunstner Anna Skov Hassing har skabt en udstilling på Forsorgsmuseet med udgangspunkt i sin afdøde far Jan Hassings private arkiv med journaler fra Børneværnet samt hans egne noter, malerier og fotografier. Skov Hassing har med udgangspunkt i farens materiale tegnet et portræt af et

I takt med, at klimaet blev varmere og varmere, var isen forsvundet, og der blev mere plads til både mennesker og dyr. Men det krævede sit at leve her. Det var nemlig et koldt og vindblæst landskab, Ayla og hendes familie boede i, med store floder og helt uden træer. De besøgende kan (hvis de tør) stå ansigt til ansigt med imponerende udgaver af dyrene fra dengang, blandt andet mammut, sabeltiger og uldhåret næsehorn, der er i fuld størrelse og har naturtro pels. Der er også mulighed for at se ægte fund fra istidens slutning. Vardemuseerne, der står bag udstillingen, har samarbejdet med Line og Jonas fra youtube-kanalen NaturNørd, og man vil derfor som en del af udstillingen kunne opleve de to fortælleglade formidlere præsentere nogle af fundene. Udstillingen er målrettet børn fra 5-12 år og deres familier.

komplekst menneske. "For mig var min far alt fra en fantastisk og talentfuld magiker, ressourcestærk og omsorgsfuld, til et tynget, depressivt og sindslidende menneske, jeg periodisk oplevede som skamfuld og svigtende," siger Anna Skov Hassing. Som voksen indsamlede Jan Hassing sine egne journaler og skrev på en fortælling om sit liv og sin opvækst, der tydeligt korresponderer med episoder fra Børneværnets afreporteringer. Med udstillingen etablerer Skov Hassing en dialog med sin far, der udforsker emner som arv, værd og kunstneriske processer. Værkerne belyser også brydningsfladerne mellem den historie, der skrives af en offentlig instans, der har folk i sin varetægt, og den, der opleves og fortælles af berørte individer og deres familie.

Rav Revisited

Af **Anna K.E. Tjældén** og **Lise Frost**

Foto: Moesgaard Museum, Rógvi N. Johansen og Michael Johansen

Øverst: Perle før konservering. Nederst: Perle efter konservering.

Rav fra Danmarks oldtid bliver ofte kaldt 'Nordens guld', og både uforarbejdet rav og ravperler spillede en væsentlig rolle som grav- og offergaver. I yngre stenalder Tragtbejer- og Enkeltgravskultur (ca. 3.800 – 2.400 f.v.t.) er ravet særligt kendetegnet ved en del særprægede perleformer, et højt teknisk niveau og et stort antal fund. Moesgaard Museums samling af ravperler fra yngre stenalder stammer typisk fra gamle indleveringer af jyske grav- og mosefund, og i dag findes perlerne sjældent ved udgravninger.

Ét af vores fineste ravfund består af 36 dobbeltøkseformede og spidsovale ravperler konserveret i 1959 med glycerin/gelatine. Det var en udbredt konserveringsmetode på danske museer fra 1900 til 1950'erne, men desværre en dårlig løsning, da glycerinen optager og afgiver fugt ved svingende relativ fugtighed. I år 2000 blev perlerne taget ud af vores stenalderudstilling, da overfladen krøllede op og fik dem til at drysse og fragmentere. Siden har vi haft dem på magasin under kontrollerede klimaforhold, men fotos fra 2008 og d.d. viser en fortsat nedbrydning forårsaget af gelatinen. Det var derfor nødven-

digt at få omkonserveret perlerne, således at man bevarede form og overflade af det skrøbelige rav – dette blev i 2020 muligt med en bevilling fra Slots- og Kulturstyrelsens pulje for samlingsvaretagelse.

Første led er at blødgøre de opskrællede overflader i klimaskab, så overfladen kan lægges ned. Perlerne pakkes derefter ind i bomuldsgaze, og glycerinen/gelatinen fjernes over to-tre ugers nedsænkning i et enzymbad. Ravet har nu ingen sammenhængskraft og holdes kun sammen af bomuldsgazen. Herefter forstærkes de med såkaldt *Regalrez 1094*, der stabiliserer perlen og muliggør bestemmelse af ravets ophav.

Anna K.E. Tjældén er konservator på Moesgaard Museum. **Lise Frost** er museumsinspektør og samlingsansvarlig på Moesgaard Museum.

Send din genstandsfortælling og et billede i høj opløsning til info@danskemuseer.dk. Det kan være en hvilken som helst museumsgenstand, som har en tankevækkende eller overraskende historie.

Redaktion

Ansvarshavende redaktør
Ida Bennicke
ida@danskemuseer.dk

Art director
Bjørn Ortmann

Redaktionsassistent
Tine Knudsen
tine@danskemuseer.dk

Redaktionskomité

Merete Essenbæk
Museumsformidlere i Danmark, MiD

Anna Maria Indrio
International Council of Museums, ICOM
Danmark

Dorthe Hammerich Rasmussen
Organisationen Danske Museer, ODM

Grete Thrane
Danske Museumsforeninger, SAMMUS

Camilla Jul Bastholm
Nordisk Konservatorforbund Danmark, NKF

Allan Risbo
Museumstjenesten

Udgivelse og distribution

Museumstjenesten
Vinkelvej 11
8620 Kjellerup
museumstjenesten.com
mtj@museumstjenesten.com
Tlf. 86 66 76 66

Annoncer

Se formater og priser på
danskemuseer.dk/annoncer

Kontakt:

Vendemus
kontakt@vendemus.dk
Tlf. 72 22 70 80

Produktion

Narayana Press

Oplag

2.000

Abonnement

4 numre årligt for 370 kr. Bestil på
danskemuseer.dk/abonnement

For skribenter

Artikelforslag sendes til
den ansvarshavende redaktør eller
info@danskemuseer.dk.
Pressemeddelelser sendes til
info@danskemuseer.dk

Danske Museer udgives af Den Erhvervsdrivende Fond Museumstjenesten med støtte fra Statens Kunstfond.

K:

Statens
Kunstfond

danskemuseer.dk

Established in the Nordic since 1968

Taking care is what we do.

Fine Art Logistics is the result of a close and long lasting collaboration with our customers in the art, gallery and museum industries. Our art handlers have extensive experience to meet many different requirements.

Among our specially designed offers, such as modern art trucks, our own packing technology team and conservator services, we now also welcome **Museiservice** to the **MTAB Group**.

MTAB: FineArt

Danmark A/S
Albertslund and Horsens

ICEFAT

ARTIM

mtab.dk | museiservice.se

”

Museumssamlinger taler ind i en større international bevægelse, hvor kulturarv bidrager til identitet, sammenhængskraft og fredelig sameksistens. I en dansk sammenhæng kalder tendensen på en højere prioritering af samlingerne på nationalt plan.

Læs s. 38